

Nejstarší venkovské domy ve východních Čechách

Jiří Škabrada | Zuzana Syrová-Anýžová

Nejstarší venkovské domy ve východních Čechách

Jiří Škabrada, Zuzana Syrová-Anýžová eds.

Miroslava Cejpová, Petr Dostál, Martin Ebel, Tomáš Filouš,
František Gabriel, Josef Kyncl, Tomáš Kyncl, Zdeňka Němcová,
Vladimíra Paterová, Renata Růžičková, Tereza Siglová, David Stejskal,
Zuzana Stránská-Vařeková, Zuzana Syrová-Anýžová, Jiří Syrový,
Jiří Škabrada, Jiří Švec, Blanka Tomková, František R. Václavík,
Pavel Zahradník

Kniha vychází s laskavou podporou Ministerstva kultury ČR a Pardubického kraje.

Recenzovali: Ing. arch. Karel Kuča, Mgr. Marek Peška, Ph.D., Ing. Jiří Slavík

© Jiří Škabrada, 2018

© Zuzana Syrová, 2018

© Univerzita Pardubice, 2018

© Společnost pro obnovu vesnice a malého města, z.s., 2018

ISBN 978-80-7560-126-1 (Univerzita Pardubice)

ISBN 978-80-907440-0-4 (Společnost pro obnovu vesnice a malého města, z.s.)

Objevování nejstarších východočeských domů probíhalo v posledních desetiletích jako postupná skladba několika vektorů různých disciplín. Začalo vlastně v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století novým formulováním představy o specifické prostorové skladbě vesnického domu pozdního středověku a raného novověku, odvozené od interpretace fungování středověké dymné jizby. Jiřího Škabradu jako autora těchto hypotéz pak přesvědčili Zuzana a Jiří Syroví, že domy s takto archaickou charakteristikou na Vysokomýtsku, Litomyšlsku a Poličsku stále existují.

První výsledky společné badatelské práce byly představeny na konferenci Vesnický dům 16. a 17. století, uspořádané v Poličce v roce 1992. Do prohloubené průzkumové a dokumentační činnosti v průběhu dalších dvou desetiletí pak mohla vstoupit i práce s historickými písemnými prameny a rovněž nová disciplína – dendrochronologie, díky které je možné zjišťovat dobu výstavby domů – přesněji dobu kácení kmenů pro jejich dřevěné konstrukce – s dostatečnou přesností.

Zřejmě i díky tomu, že poznatky o této nejstarší vrstvě památek lidové architektury dosud nebyly souhrnně publikovány, chybí dosud obecnější povědomí o jejich existenci a mimořádné hodnotě. Tuto mezeru chce napravit publikace, do níž byly shromážděny poznatky ze stavebněhistorických průzkumů dvou desítek nejstarších venkovských domů z východních Čech – z krajů Pardubického a Královéhradeckého (včetně jednoho objektu – shodou okolností nejstaršího – z kraje Vysočina).

Jádro publikace tvoří katalog šestnácti domů a pěti stodol, seřazený podle stáří jednotlivých objektů. Před katalogem je zařazena kapitola, která probírá souhrnně jednotlivé specifické typologické a konstrukční znaky těchto staveb. Součástí většiny statí o jednotlivých domech jsou rešerše písemných pramenů, takže díky konfrontaci s dendrochronologickými daty známe často i konkrétní stavebníky domů, resp. jejich stavebních etap. Součástí obrazového doprovodu jsou barevně vyhodnocené půdorysy, zachycující vývoj domů, a bohatá fotodokumentace celkového stavu i průzkumových sondáží, a to v barevném i starším černobílém provedení. Ve stručnějším podání pak uvádíme rovněž informace o dalších podobných stavbách, jejichž přesné stáří neznáme, a také o domech, pro jejichž výstavbu se používaly archaické stavební principy i v mladším období.

Kromě obou hlavních autorů se na přípravě publikace podílela ve větší či menší míře řada dalších odborníků – zejména historiků, stavebních historiků a dendrochronologů. Přestože hlavní náplní publikace je poznávání staveb, zařadili jsme v několika případech i zprávy o obnovovacích pracích – jejich projektech i realizacích, včetně informace o práci památkářů. Konkrétní podíl těchto spolupracovníků na materiálech pro knihu je uveden u medailonů na konci úvodní kapitoly.

Dík za mnohá cenná doplnění a připomínky k textu patří i kolegovi Romanu Tykalovi a recenzentům Karlu Kučovi, Marku Peškovi a Jiřímu Slavíkovi, kteří knihu vlídně doporučili k tisku.

Poděkování náleží rovněž i dalším osobám a všem institucím, které pro knihu poskytly archivní materiál a mapové podklady, především Ústřednímu archivu zeměřičství a katastru v Praze, Národnímu památkovému ústavu (generálnímu ředitelství v Praze a územním odborným pracovištím v Josefově a Pardubicích), Regionálnímu muzeu v Litomyšli, Regionálnímu muzeu ve Vysokém Mýtě, Národnímu archivu, Národnímu muzeu v Praze, Etnologickému ústavu AV ČR, Vladimíru Kuncovi a Petru Kunovi.

Za praktickou pomoc s přípravou knihy a převedením rukopisu do tištěné podoby pak děkujeme Pavlu Lufferovi a pracovníkům Vydavatelství Univerzity Pardubice, jmenovitě Ludmile Faitové.

Obsah

01 Úvod	7
1.1 Vztah ke starším poznatkům	8
1.2 Litomyšlsko - Vysokomýtsko	9
1.3 Skladba publikace	9
1.4 Autoři	12
02 Základní rysy typologie výstavby vesnických domů 16. a 17. století	17
2.1 Vytápění	19
2.2 Princip prostorové struktury domu 16. a 17. století	26
2.3 Datování	32
2.4 Obytná místnost – stavební výbava	38
2.5 Horní otvory ve stěnách	41
2.6 Doklady způsobu vytápění a odvodu dýmu	43
2.7 Druhý trakt v obytné části domu	47
2.8 Komorový díl domu	48
2.9 Roubení a lepenice	50
2.10 Portály a dveře	51
2.11 Krov a obštvávka	53
2.12 Zděné stavby – kamenické články	55
03 Katalog domy	65
3.1 Havlíčkův Brod čp. 2015 dům zvaný Štáflova chalupa	68
3.2 Vračovice čp. 2 dům usedlosti	86
3.3 Rtně v Podkrkonoší čp. 53 dům usedlosti	108
3.4 Cerekvice nad Loučnou čp. 11 dům usedlosti	130
3.5 Telecí čp. 16 dům usedlosti	148
3.6 Čistá čp. 171 dům usedlosti	170
3.7 Úpice čp. 92 dům zvaný Dřevěnka	198
3.8 Čistá výměnek usedlosti čp. 97	222
3.9 Vidlatá Seč čp. 34 dům usedlosti	236
3.10 Hronov čp. 49 dům býv. svobodného dvora	258
3.11 Vraclav čp. 49 dům usedlosti	272
3.12 Trstěnice čp. 61 dům usedlosti	282
3.13 Benátky čp. 28 dům usedlosti	294
3.14 Čistá čp. 186 dům usedlosti	302
3.15 Lanškroun, Žichlínské Předměstí čp. 77 dům s hospodou, zvaný Krčma	312
3.16 Lezník čp. 22 dům usedlosti	328

04 Další a mladší objekty	341
<hr/>	
4.1 Benátky čp. 68	
dům usedlosti	344
4.2 Korouhev čp. 59	
dům usedlosti	350
4.3 Korouhev čp. 150	
dům usedlosti	352
4.4 Korouhev čp. 156	
dům usedlosti	356
4.5 Čistá čp. 33	
dům usedlosti	358
4.6 Lubná čp. 45	
dům usedlosti	366
4.7 Tisová čp. 48	
dům usedlosti	368
4.8 Lubná čp. 161	
dům usedlosti	374
4.9 Sedliště čp. 33	
dům malé usedlosti.....	378
4.10 Benátky čp. 32	
dům usedlosti	382
4.11 Anenská Studánka – Helvíkov čp. 1	
dům usedlosti	388
4.12 Sádek čp. 33	
dům usedlosti.....	390
4.13 Trstěnice čp. 103	
dům usedlosti	394
4.14 Újezdec čp. 9	
dům usedlosti	400
4.15 Tisová čp. 44	
dům usedlosti	404
4.16 Hrušová čp. 10	
dům usedlosti	408
<hr/>	
05 Katalog stodoly	415
<hr/>	
5.1 Široký Důl	
stodola usedlosti čp. 4	426
5.2 Telecí	
stodola usedlosti čp. 16.....	430
5.3 Trstěnice	
stodola usedlosti čp. 41	434
5.4 Polička – Horní Předměstí	
stodola usedlosti čp. 109.....	440
5.5 Čistá	
stodola usedlosti čp. 97	444
<hr/>	
Stručné závěrečné slovo	453
Resumé.....	455
Bibliografie a prameny	459
Rejstřík.....	463
Mapové přílohy	466
Použité zkratky	508
Obrazový materiál	509

↑ Pohled ze zahrady na zadní část usedlosti
čp. 34 ve Vidlaté Seči. JSk2013

1.1 Vztah ke starším poznatkům

Novodobý odborný výzkum tradiční vesnické zástavby, probíhající už více než sto let, je paradoxně časově shodný s novodobou proměnou této stavební scenerie, spojenou zejména s postupnou likvidací starší dřevěné vrstvy venkovských staveb. Plánovitě poznávání tohoto fondu začalo již v závěru 19. století, podníceno přípravou a úspěchem výstavních expozic, věnovaných tradiční lidové kultuře – především velké Národopisné výstavy československé v Praze roku 1895. Tehdy i dnes „nejvíce dřevěný“ východočeský region byl již v té době předmětem relativně výrazné odborné pozornosti – ostatně asi nejstarší česká práce, související s venkovskými stavbami a jejich datováním (prostřednictvím nápisů na lomenicích), kterou publikovala T. Nováková již v roce 1896, čerpala právě z východočeského materiálu. [1]

Hluběji zaměřené zamýšlení nad kořeny vesnického stavitelství začalo na začátku 20. století – zjednodušeně řečeno – jakýmsi okouzleným hledáním dávných kořenů tradiční výstavby podle srovnávání s jednoduchou archaickou výstavbou v odlehlých, hlavně jihovýchodních evropských oblastech. [2] Teprve později se pak zejména etnografové věnovali poznávání základních vývojových rysů tradičních vesnických staveb, především půdorysných typů a vývoje otopného zařízení. [3] Pozoruhodně málo pozornosti se ale do té doby věnovalo problému konkrétního fyzického stáří objektů a vztahu této skutečnosti k jejich prostorovému a konstrukčnímu uspořádání. Patrné je to dobře na monumentálním díle Václava Mencla, které jako by symbolicky uzavřelo etapu, v níž ještě bylo badatelům k dispozici zdánlivě nepřeborné množství historických vesnických staveb. [4]

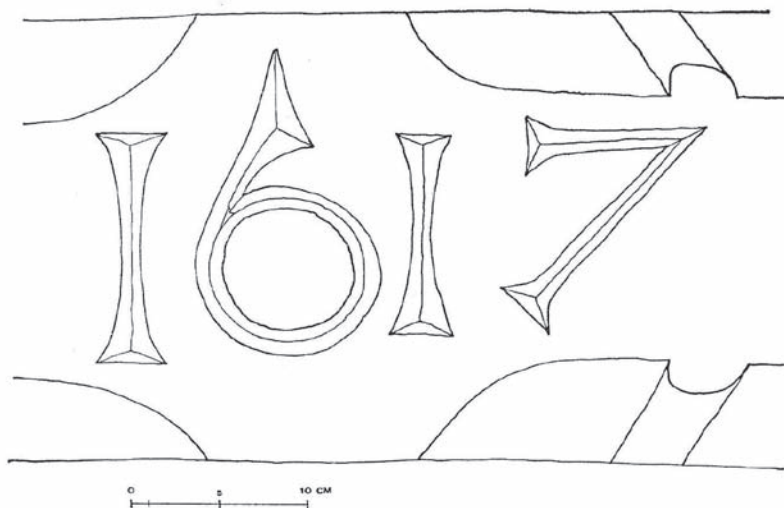
O něco pokročilejší je vnímání fyzického stáří objektů v pozdější velké kolektivní práci Ludka Štěpána, Josefa Vařeky a Josefa V. Scheybala, věnované lidovým stavbám ve východních Čechách. [5] Týká se to ale spíše mladší architektury z 18. a 19. století, protože u starších staveb byly možnosti jejich rozpoznávání stále jen mlhavě tušené.

Od poloviny 20. století se přitom u nás zejména pro potřeby nově chráněných rezervačních celků rychle vyvíjelo poznávání historické městské zástavby prostřednictvím metodiky, pro kterou dnes užíváme termín stavebněhistorický průzkum (SHP). V něm se především s pomocí srovnávací metody, rešerší historických písemných pramenů a postupně stále více i s pomocí přírodovědeckých disciplín (a případně i archeologie) shledává stavební vývoj konkrétních objektů včetně co možná exaktního datování jeho jednotlivých fází. Dříve než u nás postoupil tento způsob bádání na západ od našich hranic – i díky rozvoji dendrochronologie jako nejužitečnější metody pro datování historických dřevěných konstrukcí – rovněž do oblasti venkovských a vesnických domů. [6]

Sledování těchto tendencí se začalo od sedmdesátých let i u nás projevovat pracemi, které se snažily uspořádat dosavadní vědomosti o našich nejstarších vesnických stavbách a prohloubit jejich sledování směrem ke středověkému období. Vzhledem k tomu, že dendrochro-

↙ **Letopočet 1617, vyřezaný na střední plošce trámu pod povaly stropu obytné místnosti živohoštského domu. Tento trám je jedním z mála zbytků domu, zachovaných ve sbírkách Muzea Podblanicka.**

↓ **Čelo domu čp. 22 z Živohoště na kresbě Aloise Jiráka z roku 1896 v jeho cestovním zápisníku. Roubená obytná místnost z roku 1617 měla v čelní stěně horní větrací okno. Památník národního písemnictví – pozůstalost AJ, inv. č. T1 A21.**

nologie pro datování staveb v té době u nás ještě nefungovala, se mohly jako ojedinělé „pevné body“ použít alespoň objekty více či méně spolehlivě datované původními nápisy nebo užitím slohových architektonických článků.[7]

Pro naše pozdější zevrubnější poznávání staveb z 16. – 17. století mělo význam zejména zpracování starších informací o domě čp. 22 z Živohoště na Benešovsku z roku 1617.[8] Uspořádání obytné místnosti tohoto domu, postaveného symbolicky v posledním mírovém roce před vypuknutím třicetileté války, v kombinaci s půdorysy domů, odhalených při prvních systematických odkryvech zaniklých středověkých vesnic - zejména Pfaffenschlagu u Slavonic a Svídný u Slaného – vedlo pak k vědomí klíčového vzájemného vztahu mezi vývojovým stupněm vytápnění a prostorovou strukturou domu.[9] Interpretace horního okna, náhodou objeveného na odkryté čelní stěně obytné místnosti domu usedlosti čp. 2 v Lučici u Chudenic a zejména jeho následného – tehdy ještě experimentálního – dendrochronologického datování do doby po polovině 16. století, pak znamenalo mimořádně povzbudivé vědomí, že zmíněné vzájemné vazby typologické, resp. prostorové skladby domů a použitých konstrukcí opravdu fungují předpokládaným způsobem.[10]

1.2 Litomyšlsko - Vysokomýtsko

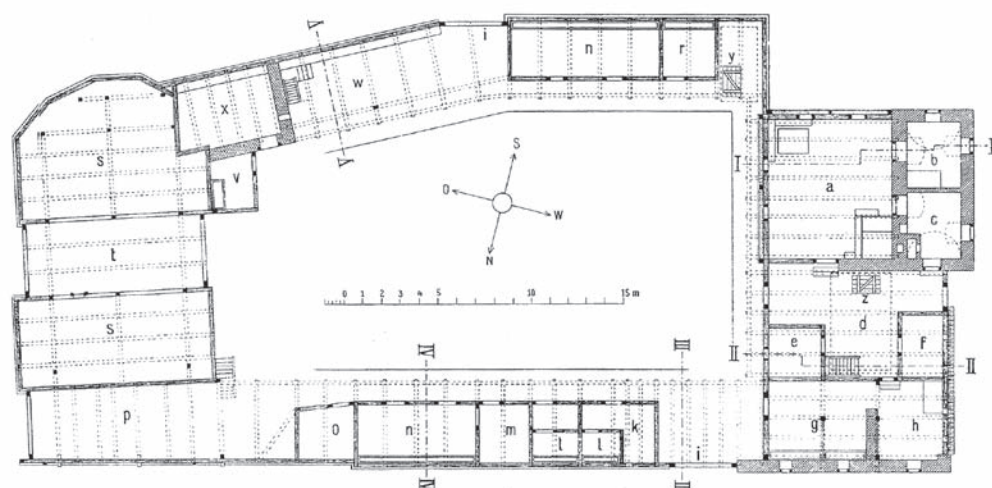
V této situaci oslovili v roce 1988 Jiřího Škabradu mladí architekti Zuzana a Jiří Syroví, kteří při svém poznávání lidové architektury začali na moravsko – českém pomezí narážet na stavby, jejichž prostorové a konstrukční uspořádání a vybavení zcela odpovídalo takto formulovaným představám o do té doby prakticky neznámé nejstarší vrstvě vesnických domů. Následující společná terénní práce pak tento předpoklad naplnila do té míry, že si její výsledky vlastně vynutily uspořádání konference Vesnický dům v 16. – 17. století. Ta se konala (i za účasti zahraničních badatelů) 19. – 21. března 1991 v Poličce; uspořádal ji tehdejší Památkový ústav v Pardubicích spolu s Fakultou architektury ČVUT v Praze, kde v roce 1992 vyšel (jako skripta) sborník materiálů z konference.[11]

Organizovanější podobu pak dostalo sledování nejstarších domů v regionu v rámci grantového výzkumného projektu Ministerstva kultury ČR Litomyšlsko – Vysokomýtsko v letech 1999–2002 (dále uvádíme zkráceně jako projekt Litomyšlsko – Vysokomýtsko).[12] V tomto výzkumu bylo možné angažovat i další odborníky jednak pro obsáhlejší rešerše historických písemných pramenů (Martin Ebel) a zejména pro již systematictější dendrochronologické odběry a rozbory (Josef Kyncl, později Tomáš Kyncl). Majitelé všech nemovitostí, pro něž byly v rámci projektu Litomyšlsko – Vysokomýtsko zpracovány průzkumy, dostali po skončení projektu jedno paré průzkumu.

Rešerše písemných pramenů obsáhla výběr jedné či více usedlostí v deseti vesnicích a tři vesnice zpracované v úplnosti (Čistá, Sedliště a Újezdec). Tyto soupisy dějin usedlostí prostřednictvím evidence majetkových převodů v pozemkových knihách náleží u nás k dosud nejobsáhlejšímu rešeršimu tohoto druhu (v Čisté bylo takto zpracováno 141 objektů). K nejzajímavějším poznatkům z nejstaršího – předbělohorského období patří předávání gruntů se zbrojí, což se později po třicetileté válce již nevyskytuje.

1.3 Skladba publikace

Jádro publikace tvoří katalog popisů a dokumentace jednotlivých blíže poznávaných objektů, jejichž celky nebo alespoň části se podařilo datovat do 16. – 17. století. K stavbám, identifikovaným při výše zmíněných výzkumných akcích, které proběhly v závěru 20. století ve východní části Pardubického kraje, byly přiřazeny ještě další podobné objekty z východních Čech, u nichž novodobě stavebně historické průzkumy zjistily stáří ze stejného období (z oblasti Poličska v Pardubickém kraji Telecí čp. 16 a Lezník čp. 22, v Královéhradeckém kraji Rtyně čp. 53 a Úpice čp. 92 z Podkrkonoší, čp. 77/III v Lanškrouně, z kraje Vysočina čp. 2015 v Havlíčkově Brodě). Do

samostatné části katalogu byly zařazeny informace rovněž o několika nejstarších hospodářských stavbách – stodolách, u nichž bylo zjištěno stáří ze 17. století.

Aby mohl čtenář dobře porozumět jevům, probíraným v katalogových charakteristikách domů, jsou ještě před katalogem v samostatné kapitole probrána jednotlivá základní hlediska specifických rysů typologie a konstrukčního vybavení nejstarších vesnických domů – celková prostorová skladba, charakter obytné místnosti, konstrukce stěn, stropů a otvorů i jejich výplní. Podobně byly základní znaky nejstarších domů shrnuty již ve zmíněné publikaci z konference v Poličce. [13] Zde se pro lepší pochopení specifčnosti a významu těchto jevů pro poznání vývoje lidové architektury používá srovnání se staršími a také s mladšími objekty, a to v širším územním kontextu. Do této části současné publikace jsme zařadili rovněž materiálové odbočky přibližující některé zajímavé okolnosti staršího bádání včetně informací o zaniklých objektech.

Jedním z takto probíraných hledisek je i problém exaktního datování domů, resp. jejich částí, kde vývoj postupoval od intuitivních domněnek až k dnešní teoreticky téměř neomezené možnosti datovat ve stavbě „každý kus dřeva“. Sem přiřazujeme i ukázky zajímavých nových zjištění o fragmentech mimořádně staré – pozdně gotické a renesanční kamenické výbavy vesnických domů (Markoušovice v Podkrkonoší, Velká Ves a Božanov na Broumovsku). Takovéto fragmenty měly zejména ve středních a jižních Čechách při poznávání nejstarší dochované vrstvy vesnických staveb podstatně větší význam než v minulosti „nejvíce dřevěném“ východočeském regionu.

Způsob zpracování, resp. uvedení jednotlivých objektů v katalogové části publikace, není jednotný. Způsobeno je to různými okolnostmi – především odlišnostmi v zadání průzkumů, v autorském přístupu a také různou dobou výzkumu (třeba v jednom z nejstarších stavebněhistorických průzkumů – ve Vračovicích čp. 2 – se ještě datovalo „hlavou“, což je zajímavé sledovat z dnešního odstupu). Pro čtenáře je navíc takovýto způsob prezentace jednotlivých objektů méně jednotvárný, a tudíž zajímavější.

Rozdílný je u jednotlivých podrobněji představených domů rovněž způsob a styl zpracování archivářských rešerší písemných pramenů. Dáno je to opět okolnostmi zadání, tj. požadovanou mírou podrobnosti (což může souviset i s prostředky, které byly pro výzkum k dispozici), ale i mírou zachování či přístupnosti archiválií a případně i osobou zpracovatele.

Zdále ne všechny domy, „podezřelé“ z mimořádného stáří, se podařilo zevrubněji prohlédnout, dokumentovat a spolehlivě datovat. Důvody mohou být různé – od postoje majitelů, kteří třeba nejsou ochotni či schopni pochopit zájem odborníků o historickou stavbu, až po situace, kdy se k evidentně starobylé stěnové či stropní konstrukci pro dendrochronologický odběr prostě nejde dostat. U některých zkoumaných domů se také ukázalo, že jsou navzdory archaické prostorové skladbě mladší, takže pocházejí až z 18. či dokonce až z počátku 19. století. Za katalog datovaných staveb jsme proto připojili ještě další kapitoly se stručnějšími zmínkami o některých těchto mladších domech. V řadě případů víme o těchto stavbách zatím jen málo, takže další poznávání může ještě přinést zajímavé poznatky nejen nám, ale i případným dalším zájemcům o historické stavby na našem venkově.

← K nejstarším odborným dokumentacím lidové architektury u nás patří i tzv. „CK tabulky“, které zachytily na přelomu 19. a 20. století výběr charakteristických objektů z různých regionů tehdejšího rakouského mocnářství. Z námi sledovaného regionu tento materiál zaznamenal někdejší usedlost čp. 167 v Koclířově u Svitav. Jednalo se o rozsáhlý areál s převážně roubenými stavbami, který poskytuje dobrou představu o výstavbě velkých vysočinských usedlostí v jejich starším dřevěném provedení. Delší strany dvora lemovaly chlévy a kolna, kratší strany uzavírala velká stodola (s vícebokým závěrem jižní perny) a proti stodole velký dům. V jeho trojdílné dispozici dominovala rozlehlá světnice s rozměry 6,5 x 7,4 m. Přestože jen třímetrová výška světnice odpovídala jejímu nepřilíh velkému stáří, zachovával dům archaickou formu prostorového uspořádání, ve kterém přízemní obytné části odpovídala dvoupodlažní zadní hospodářská část. Možné to bylo i díky využití sklonu terénu, protože usedlost stála ve svahu, skloněném k severu, takže světnice byla usazena výše (a ještě se do ní ze síně vystupovalo po třech schodech). Zajímavé bylo i to, že se dům k ose vesnice s potokem a cestou obracel „zády“, aby čelo jeho obytné části směřovalo na slunečnou jižní stranu. Zaměření G. Wanderley. *Das Bauernhaus in Österreich-Ungarn und in seinen Grenzgebieten. Herausgegeben von Österr. Ingenieur- und Architekten-Verein. Mit 67 Abbildungen im Texte, 6 Texttafeln, 75 Foliotafeln und 1 Landkarte; Wien, Verlag des Österr. Ingenieur- und Architekten-Vereines [etc., etc.] 1906.*

Pro informaci o autorství dokumentace používáme zkratky, uvedené dále u medailonů; jiný autorský původ (fotografie nebo jiná dokumentace, fondy archivů či muzeí) je vždy u citace nebo ilustrace uveden. Jako mapový podklad jsou v kapitolách 2–5 použita data registru územní identifikace, adres a nemovitostí (RÚIAN) a archiválie Ústředního archivu zeměměřičství a katastru (ÚAZK), www.cuzk.cz.

Mezi první objevitelskou fází poznávání nejstarších východočeských vesnických domů v závěru minulého století a naší dnešní snahou o obsažnější uspořádání a publikování těchto nálezů uplynula již relativně dlouhá doba. Některé z nejstarších objektů (zejména v Čisté a Trstěnici u Litomyšle) se mezitím dostaly do katastrofálního stavu, což vyvolalo v posledních letech i různé snahy o jejich záchranu. Aktivní se jeví zejména činnost Spolku archaických nadšenců ze Sebranic, která se zaměřila na záchranu výměnku a stodoly z usedlosti čp. 97 v Čisté, případně domu usedlosti čp. 2 v Trstěnici. U těchto objektů byly provedeny jinými autory nové průzkumy, provázené dendrochronologickým datováním, a podrobné dokumentační práce v souvislosti s předpokládaným rozebráním a novou výstavbou na jiném místě. Rozebrány byly (v roce 2015) oba zmíněné objekty z usedlosti čp. 97 v Čisté, opětá výstavba stodoly pak začala v nedaleké Trstěnici v zázemí usedlosti čp. 56. Průzkumové práce byly velmi operativně publikovány v roce 2016[14] – tedy v době, kdy končila práce na naší knize. Reagujeme proto na případné nové poznatky jen v minimální míře tam, kde se třeba ukázaly zajímavě odlišné, resp. kde s odlišným názorem nesouhlasíme (třeba u problému „výměnek či dům“ v Čisté čp. 97).

POZNÁMKY:

[1] NOVÁKOVÁ, Teréza. O lomenicích statků, chalup a baráků na Litomyšlsku / o nápisech a ozdobách na nich. *Český lid*, 5, 1896, s. 550–559.

[2] NIEDERLE, Lubor. *Život starých Slovanů 1*. Praha, 1913.

[3] SCHIER, Bruno. *Hauslandschaften und Kulturbewegungen im östlichem Mitteleuropa*. Göttingen, 1966.; PRAŽÁK, Vilém. K problematice základních půdorysných typů lidových staveb v Československu. *Československá etnografie*, 6, 1958, s. 219–236, 331–360.;

PRAŽÁK, Vilém. Vývojové epochy a stupně topenišť v českém a slovenském lidovém obydlí. *Český lid*, 53, 1966, s. 21–348.

[4] MENCL, Václav. *Lidová architektura v Československu*. Praha, 1980.

[5] ŠTĚPÁN, Luděk – VAŘEKA, Josef. *Klíč od domova / Lidové stavby východních Čech*. Hradec Králové, 1991.

[6] BEDAL, Konrad. *Historische Hausforschung – Eine Einführung in Arbeitsweise, Begriffe und Literatur*. Bad Windsheim, 1993.

[7] ŠKABRADA, Jiří – SMETÁNKA, Zdeněk. *Architektura zemědělských usedlostí pozdního*

středověku v Čechách / příspěvek k poznání hmotné kultury středověké vesnice. *Archeologické rozhledy*, 26, 1974, s. 236–270.

[8] ŠKABRADA, Jiří. Význam domu čp. 22 z Živohoště pro poznání vývoje obytné místnosti pozdního středověku. *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka*, 18, 1977, s. 175–203.

[9] ŠKABRADA, Jiří. Sýpky domů v Pfaffenschlagu ve světle struktury vesnického domu jihočeské oblasti („Šíje“ vesnických sýpek a středověkých zemnic). In *Archaeologia historica*, 3, 1978, s. 355–369.; ŠKABRADA, Jiří. Základní rysy prostorové a konstrukční struktury domu zemědělské usedlosti pozdního středověku v Čechách. In *Archaeologia historica*, 11, 1986, s. 395–407.

[10] ŠKABRADA, Jiří. Poznámky k pokračujícímu průzkumu domu čp. 2 v Lučici. In *Archaeologia historica*, 12, 1987, s. 203–213.

[11] ŠKABRADA, Jiří et al. *Vesnický dům 16. a 17. století*. Praha, 1992.

[12] Litomyšlsko a Vysokomýtsko, soupis stávajících architektonických a urbanistických hodnot, veškeré dokumentace a pramenů, prezentace formou GIS. Brno 2002. Ministerstvo kultury České republiky, výzkumný úkol PK 99 P 04 OPP 035, 1999–2002. Nepubliko-

vaný výstup projektu dostupný na ústředním pracovišti Národního památkového ústavu v Praze a v archivu Společnosti pro obnovu vesnice a malého města – SOVAMM, Brno.

[13] ŠKABRADA, Jiří. K charakteru výstavby vesnického domu 16. a 17. století v Čechách. *Vesnický dům v 16. a 17. století*. Praha, 1992, s. 138–167.

[14] KMOŠEK, Jiří – KŘENKOVÁ, Zuzana – BRYOL, Radek et al. *Průzkum a dokumentace památek lidové architektury*. Rožnov pod Radhoštěm – Sebranice, 2016.; KMOŠEK, Jiří – KŘENKOVÁ, Zuzana – BRYOL, Radek et al. *Transfer a rekonstrukce památek lidové architektury*. Rožnov pod Radhoštěm – Sebranice, 2016.

1.4 Autoři

prof. Ing. arch. Jiří Škabrada, CSc. (1946, JSk)

Vystudoval na Fakultě stavební ČVUT, obor architektura (1969). Pokračoval zde v aspirantském studiu, v němž se zaměřil na lidovou architekturu jako odraz a pramen poznání stavební tvorby středověku. Jeho prvním krátkodobým působištěm se stal Archeologický ústav ČSAV. V letech 1974 – 1986 pracoval v průzkumovém středisku Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů, v atelieru lidové architektury. Následovala příprava prohlášení vesnických památkových rezervací a zón v tehdejší Státním ústavu památkové péče a ochrany přírody v letech 1986–1989, kde vedl oddělení lidové architektury, archeologických a technických památek. Následně působil (do r. 2012) na Fakultě architektury ČVUT v Praze, kde na ústavech dějin architektury a památkové péče založil zejména výuku předmětů Lidová architektura a Historické konstrukce. Zván byl i na další univerzity, které rozšiřovaly záběr své činnosti o obor stavební historie; od r. 2003 takto působí na Filosofické fakultě Univerzity Pardubice.

Specialista na lidovou architekturu (od poznávání nejstarších vesnických staveb až po problém „slušného chování“ novostavby na české vesnici), typologický vývoj historických konstrukcí a zkoumání stavebních dějin historických objektů ve spolupráci s dalšími disciplínami.

Spolu se Z. a J. Syrovými od roku 1988 průzkumy a dokumentace na Litomyšlsku a Vysokomýtsku, později samostatné průzkumy domů v Havlíčkově Brodě a Úpici, usedlostí v Teleci a v Markoušovicích. V publikaci koncepce, většina textu a fotografií, spolupráce na ostatních ilustracích.

Ing. arch. Zuzana Syrová-Anýžová (1956, ZS)

Vystudovala na VUT v Brně, obor architektura (1981). V letech 1990 – 1991 postgraduální studium dějin architektury na ENSAG v Grenoblu (C.E.A.A. 1996), 1998 – 1999 D.E.A. – Histoire socio-culturelle na ENSAV / UVSQ. Od r. 1990 se podílí na činnosti architektonické kanceláře Syrový a Syrová, architekti, zaměřené na průzkumy a obnovu památek a prostorové plánování. Od r. 1988 pracuje v Národním památkovém ústavu (NPÚ – dříve SÚPP(OP)), kde působila jako specialista na lidovou architekturu a vesnická sídla, od r. 2001 rovněž jako specialista na geografické informační systémy (GIS). Podílí se na vytváření Integrovaného informačního systému památkové péče (IISPP). Vede v r. 2013 založené oddělení GIS GnŘ NPÚ.

Specializuje se na typologii vernakulárních staveb a konstrukcí v širším evropském kontextu a na historické konstrukce z nepálené hlíny.

Spolu s manželem Jiřím Syrovým objevitelé většiny uváděných domů zejména v oblasti Litomyšlska a Vysokomýtska, iniciátoři jejich průzkumů, dokumentací a památkové ochrany. V publikaci texty pro dům v Hronově a část staveb v kapitole 4 a 5, ilustrace, grafická úprava.

PhDr. Miroslava Cejpová (1961, MC)

Absolventka oboru archeologie Filosofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Jako pracovnice Východočeského muzea v Pardubicích se zabývala archeologickými výzkumy na území Pardubického kraje a ve spolupráci s muzeem pokračovala i v době, kdy se věnovala památkové péči jako zaměstnanec Okresního úřadu v Ústí nad Orlicí. V současné době působí ve Východočeském muzeu v Pardubicích.

V publikaci archeologický výzkum ve Vračovicích.

Ing. arch. Petr Dostál (1953, PD)

Po absolvování fakulty architektury na ČVUT v Praze nastoupil do ateliéru lidové architektury střediska 03 v SÚRPMO, kde pracoval na průzkumech, dokumentaci a projektech úprav vesnických staveb. Od r. 1994 samostatný projektant s obdobnou specializací, včetně projektů pro objekty v muzeích v přírodě.

V publikaci dokumentace domu ve Vraclavi, projekty oprav domu ve Rtni a stodoly ve Velké Ledhují, starší průzkum hospody Krčma v Lanškrouně.

PhDr. Martin Ebel, PhD. (1960, ME)

Absolvent Filozofické fakulty UK v Praze, obor historie a doktorského studia Fakulty architektury ČVUT v Praze, obor dějiny architektury. Působil jako archivář, samostatný projektant, památkář a vysokoškolský vědecký pracovník se specializací na archivní rešerše pro stavebněhistorický průzkum. Od r. 2011 ředitel Muzea architektury a stavitelství NTM. Inicioval vznik Centra stavitelského dědictví v Plasích s expozicí stavitelství, které bylo otevřeno v roce 2015. Věnuje se dějinám stavebního práva, projekce a stavebních konstrukcí.

Rešerše historických písemných pramenů pro obec Čistou a řadu jednotlivých usedlostí.

Ing. arch. Tomáš Filouš (1976, TF)

Od ukončení studia na Fakultě architektury ČVUT v Praze v roce 2003 spolupracuje s pražským ateliérem Architekti Adikon. Dokumentaci a konceptu obnovy usedlosti čp. 34 ve Vidlaté Seči se věnoval již během studia ve své seminární práci z předmětu Lidová architektura, postupnou realizací obnovy se zabývá od roku 1997.

V publikaci stať o opravě a obnově domu a usedlosti ve Vidlaté Seči.

PhDr. František Gabriel, PhD. (1949, FG)

Vystudoval archeologii a dějiny umění na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Svými výzkumy se zaměřil na archeologii středověku se specializací na problematiku hradů a sídlení na pískovcovém podloží. Doktorské a pedagogické tituly získal na Univerzitě Karlově v Praze a na Fakultě architektury ČVUT.

V publikaci archeologické výzkumy v Havlíčkově Brodě, Rtni, Čisté a Cerekvici.

Ing. Josef Kyncl (1939, JK)

Absolvent lesnické fakulty Mendelovy univerzity v Brně. Jako pracovník Botanického ústavu ČSAV začal od roku 1995 sestavovat standardní chronologie základních dřevin pro ČR, Slovensko a západní Ukrajinu a zahájil datovací servis, po roce 2000 pokračuje v soukromé laboratoři DendroLab Brno (společně s Tomášem Kynclem). Autor knihy Letokruhy jako kalendář i záznamník (nakl. Grada, Praha 2016).

V publikaci starší část dendrochronologických odběrů a datovacích rozborů u většiny objektů z Litomyšlska a Vysokomýtska a některých dalších domů (Rtně)

Ing. Tomáš Kyncl, PhD. (1972, TK)

Absolvent lesnické fakulty Mendelovy univerzity v Brně. V dendrochronologické laboratoři DendroLab Brno spolu se svým otcem provádí datovací servis a udržuje standardní chronologie jehličnatých dřevin pro území Česka a Slovenska.

V publikaci doplňující dendrochronologické odběry a rozbory u objektů z Litomyšlska a Vysokomyštska, dendrochronologie pro většinu pozdějších samostatných průzkumů.

Zdeňka Němcová (1952, ZN)

Po stavební průmyslovce pracovala od roku 1973 20 let v SÚRPMO, většinou v průzkumovém středisku v ateliéru lidové architektury.

Spolupráce (s J. Škabradou) na průzkumech domů a usedlostí v Markoušovicích, Telecí a Lezníku.

Ing. arch. Vladimíra Paterová (1958, VP)

Studium na FA VUT Brno, od roku 1990 pracuje jako garantka památkové péče okresu Trutnov v Národním památkovém ústavu – územním odborném pracovišti v Josefově. I díky výraznému zájmu o lidovou architekturu byla odbornou garantkou obnovy usedlosti čp. 53 ve Rtyni a následně obnovy NKP Dřevěnka čp. 92 v Úpici.

V publikaci stať o záchraně a obnově Dřevěnky v Úpici.

PhDr. Renata Růžičková (1968, RR)

Vystudovala obor historie – archivnictví na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Pracovala ve Státním okresním archivu Chrudim, v současné době působí jako odborná archivářka ve Státním okresním archivu Pardubice. Zaměřuje se na dějiny židovského osídlení v regionu, edice archivních pramenů, sfragistiku a zpracovává archivní rešerše ke stavebněhistorickým průzkumům památek východních Čech.

V publikaci rešerše historických písemných pramenů pro Dřevěnku v Úpici a rychtu v Markoušovicích.

PhDr. Tereza Siglová (1978, TS)

Absolventka historie a pomocných věd historických na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. Od roku 2003 pracuje jako odborná archivářka ve Státním okresním archivu v Pardubicích, externě působí v Ústavu historických věd na FF Univerzity Pardubice. Věnuje se především hospodářským a sociálním dějinám raného novověku.

V publikaci rešerše historických písemných pramenů pro usedlost v Telecí.

David Stejskal (1975, DS)

Původním vzděláním strojař. Po setkání s tesařem Petrem Růžičkou, který obnovoval dovednosti tradičního tesařského řemesla, získával od roku 1999 zkušenosti v jeho profesní skupině. Dnes se věnuje samostatně opravám drobnějších památek klasickými postupy „sekerou a pilou“.

Podílel se na opravě domu čp. 171 v Čisté a čp. 11 v Cerekvici. V publikaci stať o opravě roubení v Cerekvici.

Mgr. Zuzana Stránská-Vařeková (1984, ZV)

Absolventka Filozofické fakulty Univerzity v Pardubicích. Od roku 2009 je zaměstnancem Národního památkového ústavu v Pardubicích na pozici terénního památkáře, kde se zapojila do vědeckovýzkumných grantů zaměřených na plošné průzkumy vesnic a dokumentaci staveb; externě vyučuje na Univerzitě Pardubice.

V publikaci stať o Tisové čp. 44 a dokončení průzkumu a dokumentace domu v Hrušové.

Ing. arch. Jiří Syrový (1955, JSy)

Vystudoval VUT v Brně, obor architektura (1981); postgraduální studium v oboru výstavnictví na VUT v Brně (1986) a dějin architektury na ENSAG v Grenoblu (1991). V r. 1990 založil se svou ženou architektonickou kancelář Syrový a Syrová, architekti. Od r. 2010 pracuje v Národním památkovém ústavu, kde spravuje tzv. Metainformační systém (MIS).

Spolu se Z. Syrovou objevitelé většiny uváděných domů zejména v oblasti Litomyšlska a Vysokomýtska, iniciátoři jejich průzkumů, dokumentací a památkové ochrany, projektanti a stavebníci obnovy domu čp. 171 v Čisté. V publikaci stať o jeho obnově a část zaměření.

Mgr. Jiří Švec (1983, JSv)

Absolvent Filozofické fakulty Univerzity Pardubice. V roce 2013 nastoupil do pardubického pracoviště Národního památkového ústavu, kde se zabývá lidovou architekturou.

Spolupráce při průzkumu a dokumentaci domů v Hrušové a Tisové čp. 44.

Ing. arch. Blanka Tomková (1949, BT)

Po absolvování Fakulty architektury ČVUT v Praze pracovala jako samostatný projektant v projektových ústavech v Praze a Trutnově. Od roku 1992 působí na odboru kultury Okresního úřadu v Trutnově, po zrušení OÚ na Městském úřadě Trutnov jako referent státní správy na úseku památkové péče. Od roku 1994 byla iniciátorem obnovy objektu čp. 53 ve Rtyni v Podkrkonoší, kde se následně se podílela na organizaci každoročních workshopů.

V publikaci stať o záchraně a obnově domu čp. 53 ve Rtyni.

MgA. František R. Václavík (1975, FV)

Po absolvování AVU Praha pracoval 9 let na pardubickém regionálním pracovišti Národního památkového ústavu. Od roku 2009 provádí stavebněhistorické průzkumy širokého spektra historických staveb v rámci soukromé praxe.

V publikaci doplňující průzkum hospody Krčma v Lanškrouně a operativní průzkum a dokumentace stodoly usedlosti čp. 97 v Čisté.

PhDr. Pavel Zahradník (1951, PZ)

Po studiu historie a pomocných věd historických na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy pracoval v letech 1976-1991 v SÚRPMO v ateliéru stavebně historického průzkumu pod vedením Dobroslava Líbala. Následně byl zaměstnancem Národního památkového ústavu, od roku 2011 je v důchodu. Zabývá se stavebně historickými průzkumy, specializuje se v oblasti barokní architektury a barokního sochařství.

Rešerše písemných pramenů pro SHP hospody Krčma v Lanškrouně.

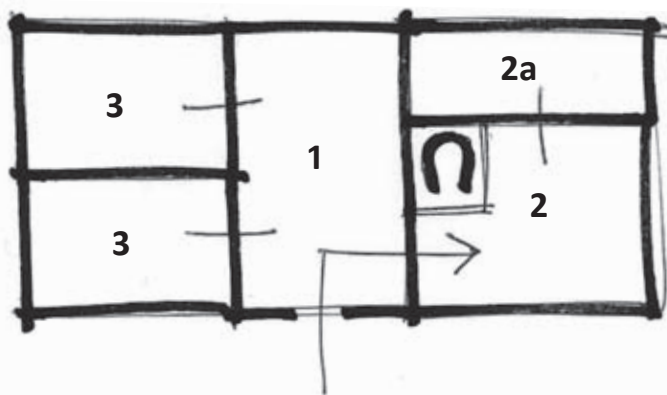
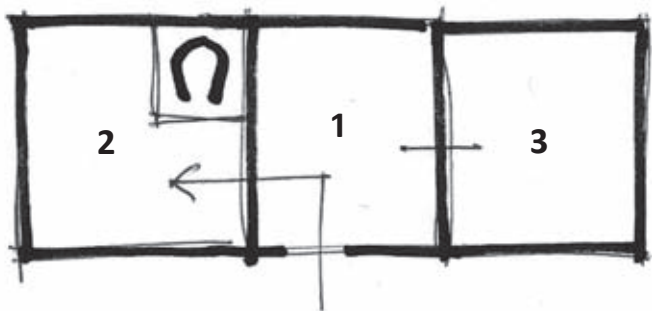
↑ Pohled ze síně na sedlové portály komor
v zadní části přízemí domu usedlosti čp. 61
v Trstěnici. JSk2012

02 | Základní rysy typologie výstavby vesnických domů 16. a 17. století

Zpočátku tápavé, později stále více upřesňované a nakonec cílené získávání poznatků o domech 16. a 17. století vede k představě o určitém charakteristickém systému půdorysné, resp. prostorové a konstrukční skladby těchto objektů – tedy o jejich typologii. Specifičnost této typologie je samozřejmě nejlépe srozumitelná, pokud ji dokážeme zapojit do systému staršího a pozdějšího vývoje vesnických domů – tedy srovnat na jedné straně s typologií vesnického domu vrcholného středověku 14. – 15. století (z těchto objektů ale známe pouze půdorysy, získané archeologickými výzkumy)[1] a na druhé straně s už bezpečně známými domy mladšího období 18. – 19. století.

Toto srovnání vede k poznatku, že půdorysná a zejména prostorová struktura našich nejstarších zachovaných venkovských domů vychází z trojdílného půdorysného řešení, užívaného již předtím ve vrcholném středověku. Prostorové – výškové – uspořádání pak nepochybně souviselo s tehdejšími způsoby vytápění a zacházení s dýmem, které určovalo výšku prostoru obytné místnosti. I zde byla podstatná návaznost na starší středověké zvyklosti, protože vertikální uspořádání mladších domů z 18. – 19. století s plynulými liniemi relativně nízkých stropů je zcela odlišné. V těchto domech se již topilo systémem, který věrohodně známe a jehož vztah k domu jako celku je nám jasný. Z tohoto srovnání tedy můžeme vyvozovat specifické rysy domů 16. – 17. století a příčiny jejich vzniku.

↓ Půdorysná schémata trojdílného selského domu s obytnou místností typu dymné jizby v obou variantách orientace, v jednodušším jednotraktovém a složitějším dvoutraktovém uspořádání. 1 – síň, 2 – jizba, 2a – vedlejší obytná místnost, 3 – komora.

2.1 Vytápění

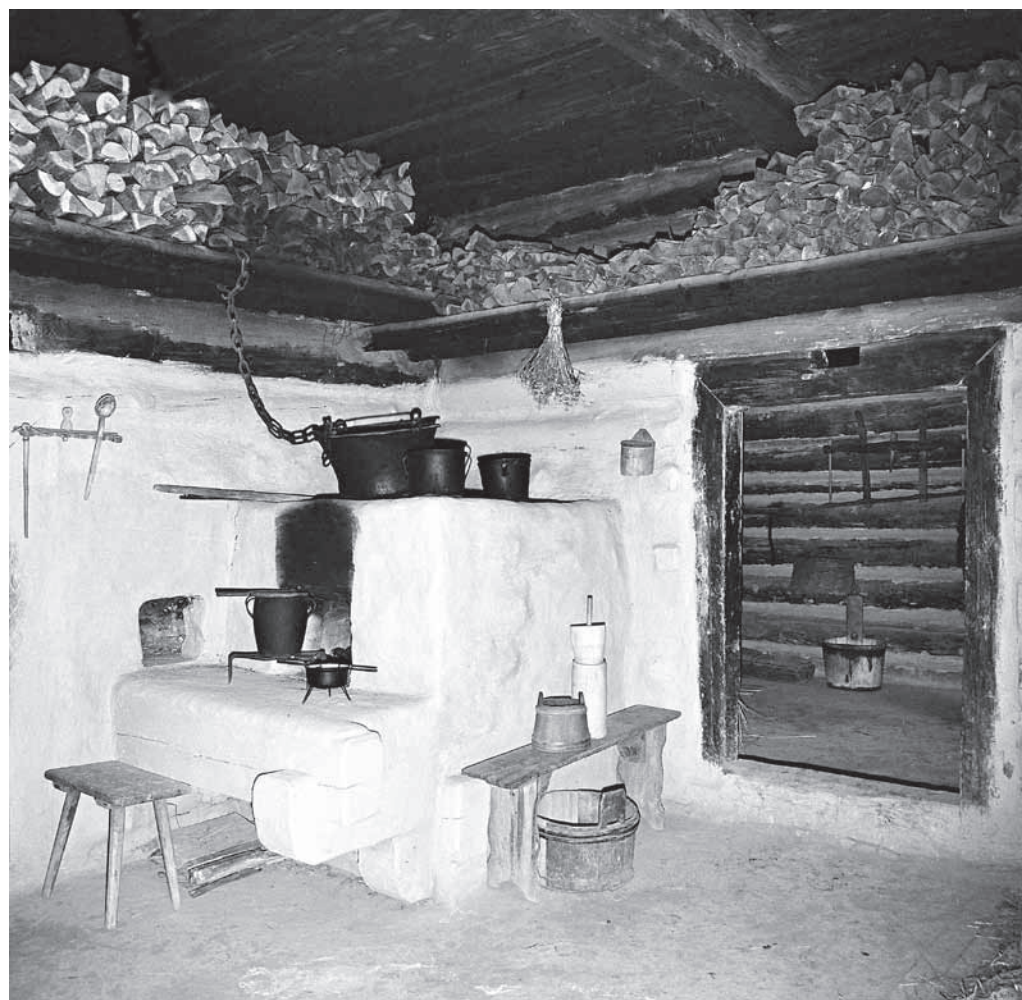
Jako určující moment prostorové skladby vesnického domu se jeví způsob vytápění, s nímž je nutné se zevrubněji seznámit. Určitý problém našeho poznání domů z 16. – 17. století spočívá v tom, že tento systém se ve všech domech během dalších staletí jejich existence ve shodě s obecným vývojem vytápěcích systémů postupně měnil, protože domy až do nové doby fungovaly a jejich obyvatelé v nich rozhodně nezachovávali starobylé způsoby vytápění nějakým „skanzenovým“ způsobem. Na konkrétní původní uspořádání vytápěcích systémů v domech tedy ukazují jen zbytky někdejšího konstrukčního řešení, případně náznaky z ojedinělých archeologických výzkumů, které můžeme srovnávat s dalšími poznatky o vývoji vytápěcího zařízení a jejich vztahu k výstavbě domů na širším evropském území.

Co bylo předtím – jizby v domech 14. a 15. století

O vesnickém domě vrcholného středověku – u nás předhusitského období – víme už poměrně hodně především díky archeologickým výzkumům zaniklých středověkých vesnic, především lokalit Pfaffenschlag (zkoumal Vladimír Nekuda)[2] a Svídna (Zdeněk Smetánka)[3]. Domy byly trojdílné, komorového typu, s jednotlivými půdorysnými díly o podobné velikosti – se zhruba čtvercovým formátem cca 5 x 5 m. V příčném směru mohly být dispozice již dvoutraktové – v čele domu vedle velké obytné místnosti ještě druhá menší, v zadní komorové části dvě komory vedle sebe. Obytná místnost v čele domu byla zřejmě vždy roubená, zatímco střední a zadní díl dispozice mohly být často provedeny jako zděné.

Materiálová stránka výstavby vesnických domů ve středověku byla jistě závislá na místní a regionální situaci přístupu k potřebnému stavebnímu materiálu. O dřevěném roubení pro

→ Topenišťový kout dymné jizby s univerzální pecí, usazené na podestě z masivních trámů. Zřetelně odlišný je charakter horní části prostoru, vyhrazený dýmu, kde se dosouší dřevo na polenicích. Nad vstupními dveřmi ze síně je větrací otvor, udržující v této výši rozhraní mezi spodní čistou a horní dýmovou částí prostoru. Dům ve skanzenu v Sanoku (Polsko, Podkarpatské vojvodství). JSk1990

obytnou místnost se v tomto období na českém venkově (případně i v městech) u vstupní a komorové části se v archeologických nálezech (i v literatuře) vedl vedením dřevěným i zděným podle místních zvyklostí (a jistě i podle krátkého stavebníka).

Pro celkové uspořádání domu byl přitom hlavním cílem (až na výjimky) měla na českém venkově ve 14. století charakter (a v 15. století i v městech) jím koutu na straně k síni, a to na straně odvrácené od vstupní části. Vzhledem vším jako chlebová pec, takže bylo provedeno jako hluboká (až 1,5 m) vyvýšené podestě. Ta umožňovala co možná pohotovější obsluhu její obslužný otvor, obrácený do místnosti zpravidla umístěného vstupu, vaření i svícení pomocí otevřeného ohně usnadňovalo provedení práce.

Neznáme detailní řešení případného dalšího uspořádání (i vzhledem k tomu, že dávání maxima vyvinutého tepla byla ale nejvhodnější a nejméně škodlivá prostě odchází horní část obslužného otvoru. V takovém případě v horní části peci nejdále a předá zde nejvíce ze svého tepla. V dolové části peci a jejího otvoru dostával všechny dým do prostoru nad ní, který musela reagovat svým stavebním uspořádáním.

Představu o fungování dýmného provozu v jistém rozsahu lze získat z literatury se zachovanými či jinak doloženými detaily (i vzhledem k literatuře. [5] Klíčovou rolí při řešení konfliktu mezi obytnou místností a výška prostoru. Ta musela být tak velká, aby horní část prostoru umožnila hromadění a uklidnění dýmu (alespoň pro většinu doby, kdy se v místnosti kouře zvládnout nedal). [6] Čerstvý – tedy nejteplejší – dým musel být tímco „starší“, již uklidněný a chladnější kouř postupně klesal dolů, čímž se než čistý vzduch v místnosti, potřebný pro pohyb a vykonávání práce, bylo vytvořit a udržet takové rozhraní mezi spodní částí prostoru, která by umožnilo pobyt ve zmiňené spodní části prostoru. Tohoto rozhraní bylo jednoduché – představovaly je otvory situované ve stěně (i v klenbě) v blízkosti čisté zóny. Ty zařagovaly pro „odtok“ dýmu, jakmile klesl do spodní části. K udržení tohoto rozhraní přispívala i možnost „překání“ vzduchu z horní části vzápětí do spodní čisté zóny přes spodní část těchto otvorů.

Tyto větrací otvory mohly být umístěny jak ve vlnitých klenbách, tak v plošných stěnách, určenými pro osvětlení místnosti, tak ve stěně směrem ke komorě. Zde se takový otvor logicky umísťoval nad vstupní částí komory, která mohly sloužit (kromě svého základního účelu) pro pomoc při vaření. Různou kombinací těchto možností se nepochybně řešily i v různých podmínkách proměnách počasí. Výšky těchto prostorů byly posuzovány podle toho, jak obytné zóny o výšce cca 2 metry byla tím úspěšnější, čím vyšší byla vyhrazená dýmu. Tato výška tedy nemohla být a neměla být, pokud byla s výškou (podle velikosti prostoru) minimálně 3, spíše 3,5 a 4 metry.

Zajímavost nejstarších vysokých roubených obytných místností v horních částí jejich prostoru, tvořené postupným jím klenbou, která má tudíž tvar spodní částí valené klenby, i jako je obvyklé vzhledem k tomu, že tohoto uspořádání mohlo být snadnější soužití s tvarem komory, která v horní část takto tvarovaného hluku obytné místnosti.

Důležité pro pochopení smyslu středověké dýmné jizby (i vzhledem k tomu, že stavitelů i uživatelů nebylo dým co nejdříve a odněkud odvést, aby se s ním tak, aby tu byl možný pobyt a aby se zároveň vykonávala práce, účinek topeniště a také dýmu, který topeniště profilovalo, aby se dým pokrýt mohutný útvar jizby si totiž můžeme představit jako i vzhledem k tomu, že se obrazně řečeno neztratila ani kalorie! horní část, která vzhledem k tomu, že skořápka vyzářující teplo dolů do čisté obytné zóny.

Odezvou takto vyvinuté vysoké obytné místnosti (i vzhledem k tomu, že uspořádání středověkého vesnického domu. V něm (i vzhledem k tomu, že obytnou místností dvoupatřiční řešení zadního dílu – klenby, která vzhledem k tomu, že stropy a bylo je možné s výhodou rozdělít na dvě zóny).

16. STOLETÍ

↑ Pohled od vjezdu u výměnkářské chalupy na dvorové průčelí domu usedlosti čp. 61 v Trstěnici u Litomyšle. JSk2012

Objekty v katalogu jsou řazeny podle stáří, respektive nejstaršího data zjištěného dendrochronologickým rozbohem. Datování je zvýrazněno v bočním sloupci úvodní stránky každého katalogového hesla. Tvar, v němž jsou zde data uvedena vychází ze zavedeného způsobu značení přelomu let lomítkem a rozpětí pomlčkou. Od nemnoha jinak zjištěných vročení se pak data opírající se o dendrochronologický rozbor odlišují uvedením "d" za datem.

Lokalizaci jednotlivých objektů udáváme jednak pomocí zeměpisných souřadnic WGS84 (GPS), jednak pomocí identifikátorů pro prostorovou identifikaci využívaných Integrovaným informačním systémem památkové péče (<https://iispp.npu.cz>), tj. identifikátoru definičního bodu objektu PaGIS (DB PaGIS) a kódu lokality prostorové databáze sídelních lokalit Čech, Moravy a Slezska CZ_Retro, k němuž uvádíme základní údaje o lokalitě (její název, příslušnost k historickému regionu a reálný typ lokality). Dále uvádíme název katastrálního území a číslo parcely.

Základní identifikaci objektů doplňují údaje o památkové ochraně s uvedením rejstříkového čísla ústředního seznamu kulturních památek (ÚSKP).

Texty jednotlivých hesel vycházejí z průzkumů, z nichž některé byly zpracovány již na přelomu osmdesátých a devadesátých let minulého století a jednotlivé objekty od té doby mohly prodělat řadu změn, ať již k horšímu nebo k lepšímu. V záhlaví proto uvádíme i datum, resp. data, průzkumů a informaci o stavu objektu v roce 2016.

Samotný text vždy začíná stručným shrnutím zásadních hodnot památky, za nímž následuje rekapitulace objevu a vývoje poznávání. Zde jsou dále uvedeny specifčnosti průzkumového elaborátu, z něhož čerpá následující text (doba vzniku průzkumu, míra podrobnosti zpracování, vazba na rešerši písemných pramenů, případná dodatečnost dendrochronologie apod.). Skladba textu většinou respektuje obvyklou návaznost témat ze stavebněhistorických průzkumů – tj. písemná historie, pak popisy a posléze datování, nakonec případně hodnocení a možnosti vyplývající z průzkumu pro využití, opravy a úpravy. Autorství fotografií jako nejpočetnějších ilustrací uvádíme zkratkami jmen (uvedenými u medailonů spoluautorů) spolu s rokem jejich pořízení. U katalogizovaných objektů v kapitole 3–5 uvádíme jejich situační zakres a záznamy na historických mapách stabilního katastru z druhé čtvrtiny 19. století. Jako mapový podklad jsou pro tento účel použita data registru územní identifikace, adres a nemovitostí (RÚIAN) a archiválie Ústředního archivu zeměměřičství a katastru (ÚAZK), www.cuzk.cz.

Pro dnešního čtenáře příběhů historických staveb je nepochybně zajímavý i proces jejich oprav a obnovy. Zařadili jsme tyto pasáže v katalogové části alespoň u objektů, kde jsou tyto práce zajímavé nebo významné náročností a kvalitou svého přístupu (Rtyně čp. 53, Čistá čp. 171, Vidlatá Seč čp. 34). Někde se ale taková činnost navzdory významu stavby a jejímu stavu daří jen v minimálním rozsahu (Cerekvice čp. 11) nebo se nedařila vůbec (Čistá čp. 97, demolice domu v Čisté čp. 186).

3.1 Havlíčkův Brod čp. 2015 dům zvaný Štáflova chalupa

Dům dnes působí svým charakterem ve vztahu k okolnímu prostředí, jako by „spadl s nebe“, přestože se i v jeho blízkosti historické stavby vyskytují. Barokní klášterní kostel i Boží hrob jsou však stavby zcela odlišné a další obytné domy v okolí se domu s dnešním popisným číslem 2015 s každou modernizační přestavbou stále více vzdalovaly. Přitom vzácně zachovaná historická fotografie ukazuje, že podobně starobyle a vesnický vyhlížela na začátku 20. století většina domů v ulici.

Na domě se na první pohled výrazně uplatňuje jeho nejstarší část – blok vysoké obytné místnosti v čele domu, směřujícím ke kostelu, a v boční stěně této místnosti pak nejvýraznější znak jejího starobylého původu – horní větrací okno uprostřed nad oběma „normálními“ spodními okny. Toto uspořádání totiž náleží ke způsobu budování středověkých tzv. dymných jizeb, v nichž umožňovalo jejich obyvatelům soužití s kouřem, který ještě vystupoval z vytápěcího zařízení přímo do prostoru místnosti.

Takováto vzácnost – jak je zřejmé i z příběhů některých dalších domů v této knize – ještě objektům nezaručuje automaticky zachování, ochranu, opravu a rozumné využití. V Havlíčkově Brodě se tak ale stalo – dům v roce 1992 zakoupilo město s pevným úmyslem tuto zanedbanou památku opravit a zpřístupnit. Vzápětí byl zadán stavebně historický průzkum (1993) a začala příprava náročné opravy a obnovy, která proběhla v letech 1996–1999. Dům pak ožil jako expozice „sama sebe“ (starobylá roubená obytná místnost s povalovým stropem a lepenicovou bandáží, dvě černé kuchyně, chodbový sklep, roubené patro), výstavní prostor a klubovny místních spolků. V roce 2010 byl mimořádný význam stavby oceněn zařazením mezi národní kulturní památky. V následujícím roce v něm začal rovněž fungovat dnes už známý antikvariát.

N = 49°36'37" E = 15°34'43"

DB PaGIS [1346721](#)

Lokalita CZ Retro: 25681 Horní Předměstí
/Havlíčkův Brod/ býv. městská čtvrť

Adresa: Barbory Kobzinové 2015

K.ú. Havlíčkův Brod st.p.č. 221

Kulturní památka č. ÚSKP [15826/6-89](#)

Zapsáno do státního seznamu 9.12.1963

Národní kulturní památka č. ÚSKP [367](#)

Prohlášeno národní kult. památkou 1.7.2010

Datum průzkumu: 1993 / 2014

Stav 2016: obnova 1996 – 1999

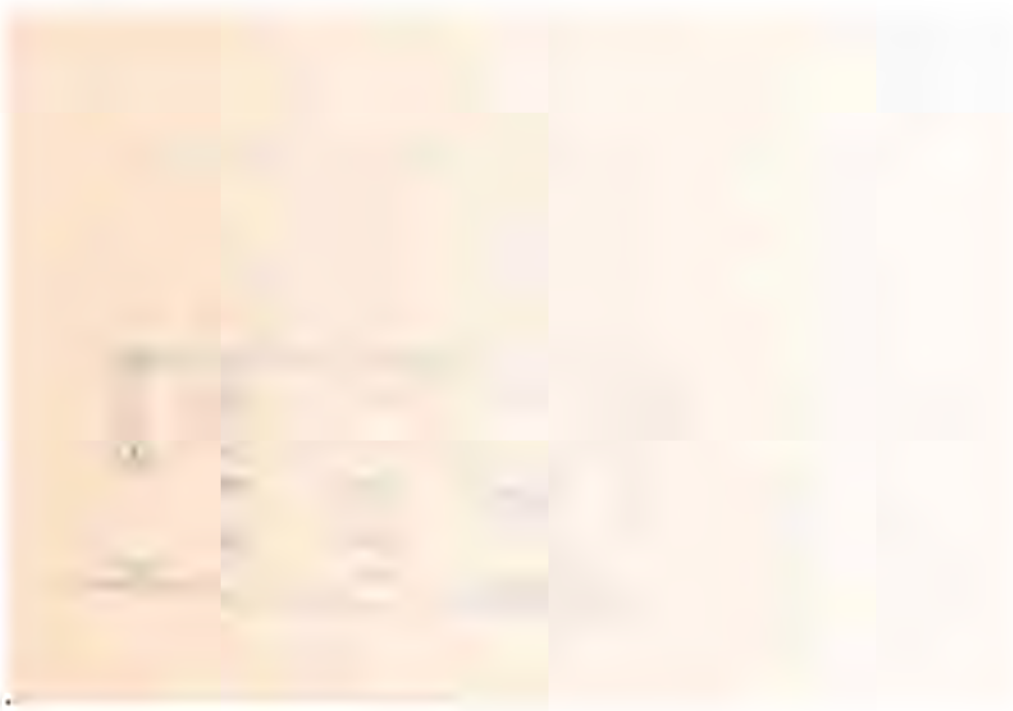
↑ Havlíčkův Brod, ulice Barbory Kobzinové
čp. 2015 – dům zvaný Štáflova chalupa,
JSk2014

↗ Výřez ze situace severního předměstí
na čístopisu – tzv. císařském otisku mapy
stabilního katastru z roku 1838. Dům
s dnešním popisným číslem 2015 je první
severně od kláštera (stavební parcela č. 221).
V ulici severně navazuje řada obdobných
domů spíše zemědělského charakteru,
se žlutě značenými – tedy dřevěnými
stodolami ve dvorech. Polohopisný podklad
ÚAZK.

Věrohodné informace o mimořádném stáří a hodnotě domu přinesl zmíněný stavebně historický průzkum v roce 1993. [1] Právě při tomto průzkumu bylo v boční stěně obytné místnosti nalezeno zmíněné horní okno. V té době ale ještě zdaleka nebylo obvyklou součástí takové práce dendrochronologické datování dřevěných konstrukcí – to bylo v domě provedeno teprve v roce 2014. [2] Ve zmíněném průzkumu bylo tedy nutné provést datování výlučně „hlavou“ na základě srovnání s obdobnými objekty, jejichž poznávání ale rovněž teprve začínalo a jejichž zachování bylo často jen fragmentární. V následujícím textu tedy reprodukuje formulace průzkumu z roku 1993, k nimž přikládáme jako zajímavou konfrontaci dnes známá dendrochronologická data a také stručnou informaci o archeologickém výzkumu. Vypouštíme ale část, která čerpala z písemných pramenů, protože ty pro starší období 16. a 17. století k objektu buď chybí, nebo není jejich přiřazení ke stavbě jednoznačné (spolehlivé propojení domu s písemnými prameny začíná až od roku 1766). Kvůli metodické zajímavosti i bezprostřednímu vztahu k navazujícím opravám a úpravám uvádíme z původního průzkumového textu rovněž závěrečné části, které se týkaly možnosti využití objektu i jeho úprav. Tuto poslední část, která se tehdy nazývala – jak bylo zvykem – **Směrnice pro úpravy**, uvádíme pod později a dnes obvyklým „měkčím“ názvem **Možnosti úprav z hlediska výsledků průzkumu**. Na samém závěru tehdejšího průzkumu byla zařazena i dosti neobvyklá část s názvem **Činnost v nejbližším období**, která zejména z dnešního odstupu dokládá tehdejší krizovou situaci domu i snahu odborníků, kteří se snažili dům zachránit pro další generace.

→ Vzácné zachycení domu (v popředí
vpravo) na fotografii z konce 19. století
(archiv Vladimíra Kunce).

Situace domu

Dům s dnešním popisným číslem 2015 (dříve čp. 15) Horního proskleného je součástí historického jádra města, na začátku východní strany Žitavského náměstí. Jižně od domu stojí klášter, resp. kostel barokního kláštera. Na západní stranu (tedy právě směrem k našemu čp. 15) přistavěny výrazně výše, výrazně výše, přičemž někdejší výškový rozdíl je dnes zřejmě zcela „utopen“ severní závěr Božího hřobu. Už sama blízkost kostela k sobě nejen nepatří, ale že starší, původnější je situace domu.

Dům je zčásti patrový a zčásti přízemní, s nesympetrickou dispozicí. Směřuje zhruba ve směru sever – jih. Obytná část domu je obilná část patrový je hlavní trakt při ulici, zatímco na východní straně k ulici patří zemi vedlejší trakt.

Půdorys domu je v zásadě trojdílný, ve dvojbakovém uspořádání. Vstupní traktu je vstupní síň, v jižní části (ke kostelu) světnice a v severní části kuchyně s lehými samostatnými klenuťmi kuchyněmi. Ve větší části traktu je přístupná nička, přístupná z hlavní světnice, uprostřed vedlejší světnice, portál, kterým již se prochází ze síně na zahradu. Z této chodby je přístupná komora s dispozice. S výjimkou roubené a omazané světnice je vše přízemní.

V roubeném patře vystupují schody do horní části domu. V přízemní přístupná velká komora v severním dílu domu a úzká komora v jižní části. Dále k jihu vystupuje do patra horní část bloku zadního traktu.

Charakteristika objektu

Průčelí

Západní strana do ulice přiznává rozdílné výškové řešení okenní (falešná) a dveřní. Navenek se jako roubená uplatňuje jen část patra v ryzém lomu a v úrovni do síně, přístupný z peronu, má nad prahem z hrubé omáčky dveře se dvěma vpadlými čtvercovými výplněmi. Na vnitřní straně dveří je dřevěný držák. Vlevo od portálu je nevelké čtvercové okno kloubového závěsu. V době úpravy vpravo od vstupu vede do oddělení. V levé části přízemí jsou dvě okna zadní světnice.

Název		
Autor	Kyncl, Tomáš	[3] KYNCL, Tomáš. <i>Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků domu čp. 22 v Lezníku</i> . DendroLab Brno, 2013.
Název knihy	Utomýšle	[4] ŠKÁBRDOVA, Jiří – NĚMCOVÁ, Zdeňka. Příběh domu usedlosti čp. 22 v Lezníku u Poříčavy. In: <i>Dějiny staveb</i> . Plzeň, 2014, s. 97–108.
Název kapitoly	Utomýšle (0)	
Název oddílu	Číslo 10, 31.	
Název kapitoly	Utomýšle (0)	
Název kapitoly		

↑ Druhotně umístěná a doplněná nápisová deska z vrcholové části štítu na domě usedlosti čp. 32 v Benátkách. ZS 2001

04 | Další a mladší objekty

První objekt, uvedený v této kapitole – dům usedlosti čp. 68 v Benátkách u Litomyšle – by měl nepochybně náležet do výčtu nejstarších staveb v předešlé kapitole. Jeho přesné stáří ale zůstává zatím neznámé, takže nemůže být uveden mezi stavbami, seřazenými podle jejich zjištěného stáří.

Jinak odlišná je situace u „akce Korouhev“ – tedy u tří dále zařazených domů z této obce, významné svým zachovaným fondem tradičních vesnických staveb. Domy těchto tří usedlostí byly vytipovány v poslední fázi vyhledávání nejstarších domů na Poličsku od roku 2013. Při tomto průzkumu jsme vycházeli z poznatku, že znakem starší výstavby domů v tomto regionu bývá u obytných částí domů zřejmě až do první poloviny 18. století pravidlem větší výška světnice a také provedení jejího roubení z masivních nehraněných kuláčů. Obešli jsme tedy vesnici a u tří zjištěných domů s touto charakteristikou jsme zajistili v dohodě s majiteli dendrochronologické odběry a jejich rozbory (provedl T. Kyncl v roce 2016). Zjištěná data kácení kmenů patří ve všech třech případech do začátku, resp. první čtvrtiny 18. století. Přestože jsou další zatím zjištěné informace o těchto domech jen útržkovité, zahrnuli jsme stručnou zprávu o „akci Korouhev“ do této závěrečné kapitoly, protože výsledek potvrzuje, že pro získání zásadní informace o výrazném stáří domů vlastně postačí využít poměrně jednoduché vědomosti o specifických dobových pravidlech jejich výstavby.

Větší zbývající část kapitoly pak tvoří domy s archaickou prostorovou skladbou, jejichž přesné stáří ale v některých případech neznáme. Seřazeny jsou s ohledem na zjištěné či předpokládané stáří a také míru zachování starších dřevěných konstrukcí (Čistá čp. 33, Lubná čp. 45 a čp. 161, Tisová čp. 48, Sedliště čp. 33, Benátky čp. 32, Helvíkov čp. 1). Následuje stručná informace o specifickém velkém objektu někdejší rychty (Sádek čp. 33). Na závěr jsou zařazeny domy, v jejichž hmotě už převažuje mladší zděná výstavba z 19. století (Trstěnice čp. 103, Újezdec čp. 9, Tisová čp. 44 a Hrušová čp. 10).

4.1 Benátky čp. 68 dům usedlosti

Dům usedlosti čp. 68 v Benátkách byl v rámci terénního inventarizačního průzkumu projektu Litomyšlsko – Vysokomýtsko identifikován jako objekt se starobylym jádrem a pro vesnické prostředí neobvyklou přestavbou. Jako takový byl zařazen do výběru staveb pro dendrochronologické datování (J. Kyncl, 2001)[1], které upřesnilo alespoň poslední velkou přestavbu domu (kácení stromů pro konstrukci velkého mansardového krovu v roce 1792), a také do programu podrobnějšího průzkumu písemných pramenů (M. Ebel). Pro objekt byl zpracován alespoň zjednodušený průzkum[2], který ale zkomplikovala skutečnost, že se nepodařilo překonat určitou nedůvěru majitelky a dům byl zpřístupněn pouze zčásti. Půdorysy domu mají tedy spíše schematický charakter.

Situace usedlosti a domu

Usedlost čp. 68 je umístěna v nápadné poloze na hraně levobřežní – západní terasy říčky Loučné, která v těchto místech opouští Benátky a směřuje k severu k Litomyšli. Parcelní systém Benátek je údolní láno-
vý, ale všechny ostatní usedlosti jsou situovány na pravém, východním břehu. Velká usedlost čp. 68 je zcela výjimečná i uspořádáním a orientací staveb čtyřstranně uzavřeného dvora. Dům jako jediný v Benátkách (i v navazujícím údolním sídelním řetězci Čistá a Trstěnice) se totiž nachází na jižní straně dvora. Jeho vstupní strana, obrácená do dvora, směřuje tudíž zcela neobvykle k severu; čelo domu je obrácené k východu do údolí. Na patrový a převážně zděný dům navazuje východní přízemní zděné křídlo s chlévy, protějščí západní stranu dvora zaujímá v návaznosti na jižní vjezd do dvora otevřená kolna (podstáj). V severním hospodářském křídle je průchod do zahrady. K usedlosti patří samostatná pilířová stodola se západním zděným polygonálním závěrem, situovaná jižně od domu.

N = 49°51'30" E = 16°19'28"

DB PaGIS [1080695](#)

Lokalita CZ_Retro: 319 Benátky /Litomyšl/ ves
K.ú. Benátky u Litomyšle st. p.č. 94

Datum průzkumu: 2001 (2002)

Stav 2016: bez podstatných změn

↑ Pohled na usedlost z příjezdové cesty z údolí říčky Loučné. Na tvářnosti domu dominuje díky výrazné mansardové střeše přestavba z konce 18. století. ZS2018

↗ Usedlost na čistopisu mapy stabilního katastru z roku 1839. Materiálová charakteristika objektů ve dvoře je diferencovaná, dům (s poněkud zkomoleným tvarem svého rozšíření v přední obytné části) je značený červeně. Polohopisný podklad ÚAZK.

Dějiny usedlosti podle písemných pramenů

S.d. (1595): po smrti Jana Kopeckého koupil statek jeho syn Jíra Kopecký. Cena – 350 kop, splátky po 10 kopách. Přídavky – 5 koní, 8 krav, 4 prasata, 10 slepic s kohoutem, vůz, pluh, brány. [Vs Litomyšl, i. č. 17530, fol. F 1.] Poznámka: není zcela jasné, zda zápis náleží k čp. 28 či 68!!

1637: po smrti Jiříka Kopeckého převzal „krunth s rolí a se vším od starodávna k němu přináležejícím příslušenstvím“ syn Ondřej Kopecký. Cena – 600 kop (závdavek 130 kop 30 kr., splátky po 10 kopách). Přídavek – 2 koně, kráva, jalovice, tele, vůz, pluh, brány aj. [OS Litomyšl 2, fol. 450.]

26. ledna 1665: po smrti Ondřeje Kopeckého převzal „živnost s rolí“ syn Jiřík Kopecký. Cena – 600 kop míšeňských (závdavek 100 kop, splátky po 10 kopách). Přídavky – 3 klisny, hříbě, 2 vozy, 2 pluhy, 2 brány, 3 krávy, 2 jalovice, 5 ovcí, 3 svině, 2 husy, 10 slepic s kohoutem. [OS Litomyšl 8, fol. 186/305.]

29. května 1692: po smrti Jiříka Kopeckého se ujal gruntu od vdovy a dědiců Jan Kopecký. Cena – 600 kop (závdavek 150 kop). [OS Litomyšl 8, fol. 306.]

1. května 1716: ke vdově Lidmile se přizemil Karel Třiterský (Střiterský), který se ujal gruntu za stejných finančních podmínek jako předchozí držitel. [OS Litomyšl 8, fol. 307v.]

→ Vstupní průčelí domu s dobře patrným průnikem starého domu zanořujícího se do mohutného bloku pozdně barokní přestavby s mansardovou střechou. Fotografie pořízena při odběru vzorků pro denrochronologické datování (vpravo J. Kyncl). ZS2001

25. března 1725: otčím Karel Kopecský postoupil (zprostil) Kopeckému, ke které náleželo 45 str. polí 4 strýchý (hrázatových) závdavků. Cena – 600 kop míšeňských (závdavek 100 kop, splátky po 8 kopách).

23. ledna 1772: Franz Kopecký prodal statek (hrázatových) závdavků mu. Cena stejná, vysoký závdavek 524 kop 16 gr., svínek 5 kusů, 2 vozy, 2 pluhy, brány, 2 potahy, 4 krávy, jalovice, 4 ovce, 2 sekery, pila, motyka, lopata, 2 řetězy, 3 vidle, kopač, kovárná niče, kterou postupující na svůj náklad vystavěl; pozemek s domem sourozenci. [OS Litomyšl 51, fol. 13v.]

5. února 1790: Franz Kopecký prodal synu (Jiřímu Kopeckému) – 500 kop (závdavek 200 kop, splátky po 5 kopách), 2 pluhy, 2 brány, 4 ovce, svině se seletem, 6 slepic y kuřátkem, 2 řetězy. Výměnek pro prodávajícího: byt při hospodě v Litomyšli. [OS Litomyšl 51, fol. 14v.]

4. března 1791: oddělení pozemků, na kterých vznikla čp. 98.

11. prosince 1809: Jiřík Kopecký prodal (s manželkou) pozemek *Nrem domovním 53/68* s pozemky – celkem 31 pruhů (hrázatových) závdavků, vůz, pluh, brány, vidle. Cena (inflační) – 17 500 rýn. vl. 01 šr. výměna *„dářový světnici“*. [OS Litomyšl 51, fol. 16.]

1839: sedlák Franz Kopetzky, Benátky čp. 98 (stav. parc. 94 – obytná a hosp. budova se zahradou; stav. parc. 93, 94.)

1847 – přikoupení 23 jiter pozemku.

29. září 1851: zápis Franz Kopeckému (cena 8100 vl. 01 šr.) [OS Litomyšl 51, fol. 20.]

5. května 1851: Rosálí Kheralové byl odprodán pozemek (hrázatových) závdavků vení chalupy. Nebylo však získáno politická povolení k zastavění pozemku; číslo; 23 dubna 1872 byl opětovně prodán a připsáno vl. 01 šr.

Charakteristika domu

Dům má složité prostorové dispoziční uspořádání s kvalitou na východní straně po obou bočních světnicích rozdělený do dvou završeného mohutnou mansardovou střechou. Tenziorigok celkové místnosti orientované okny na východ, její blok vpravo od vstupní stor síně. Na jižní straně je k této části domu připojena trojpatrová s malou spižní komorou při síni a světničkou vedle světnice. V patrech nezpřístupněná, je na dvorní straně mezi vstředními místy kryté náspí.

Východní průčelí obrácené do údolí má vestrovní přístřepek s dvojicí dvoukřídlových oken dělených do T. Po ústřední komoře obkladem. V levé části průčelí jedno obdélné okno s kruhovou ostnatých vnějších průčelích s tvrdou drávanou omítkou. Vstupní stodolou má po pravé straně mohutný patrový blok (křídlo) s mansardou a zabíhá patrová zadní část jadra domu, krytá sedlovou střechou. těna posuvná dvoukřídlová vjezdová vrata průjezd s křídly klesajícímu terénu výrazně níže, se ze dvora vstoupaje do dvorní nadpražím. Pravá – jižní část západního průčelí má v patrech průduchy, Levá do dvora výrazně ustupuje oproti lůžní části domu. konstrukce je podepřena dřevěným průvlakem a vyztužena v průčelí domu. V ploše průčelí, opatřeném hladkou vápennou omítkou, je opatřený kovanou mříží barokních forem.

Vstupní prostor domu tvoří rozlehlá průchod s výraznějším doboým podhledem stropu. Ve stěně, oddělující třetí síň (patrovou) od dolní komoru, později chlév), je v blízkosti dvorového vstupu od vstupu ze dvora je vstup do nezpřístupněné komory (vstup)

v dřevěných konstrukcích s výjimkou krovu nepochybně znamenají stavbu. Původní bytí tudíž ještě provedena krátce nato – tedy hned (1809–1810). Nevíme, zda se případně ze starší výstavby domu dříve stropu nad světnici. Pravděpodobně to je u spíží komory, toleti a starší původ naznačuje i poněkud neobvyklé zapojení

ze po přestavbě na počátku 19. století fungoval dům ještě s rou- vypovíká stavební i pará v předním průčelí mezi prvním a dru- ni světnice včetně patra nad ní ukazuje i odlišné provedení zdiva

och (nepochybně v roce 1866) pak následovala další úprava, vy- Průtoky zůstaly zachovány vazné trámy, které nejspíše uchránila na i vestvy, zejména na podlaží půdy. Nový krov byl ještě zhotoven i z ručně opracovaného dřeva. Nejdříve v rámci tohoto zásahu v té době již nemoderního způsobu vytápění na tahový systém, ymce na poněkud netradičním místě (obvykle se ale tyto úpravy náležu umně poloviny 19. století). Poslední, již novodobý zásah v části částe přízemí klenbami, jimž se pro toto charakte-

13. Informace
14. Informace
15. Informace
16. Informace
17. Informace
18. Informace
19. Informace
20. Informace
21. Informace
22. Informace
23. Informace
24. Informace
25. Informace
26. Informace
27. Informace
28. Informace
29. Informace
30. Informace
31. Informace
32. Informace
33. Informace
34. Informace
35. Informace
36. Informace
37. Informace
38. Informace
39. Informace
40. Informace
41. Informace
42. Informace
43. Informace
44. Informace
45. Informace
46. Informace
47. Informace
48. Informace
49. Informace
50. Informace
51. Informace
52. Informace
53. Informace
54. Informace
55. Informace
56. Informace
57. Informace
58. Informace
59. Informace
60. Informace
61. Informace
62. Informace
63. Informace
64. Informace
65. Informace
66. Informace
67. Informace
68. Informace
69. Informace
70. Informace
71. Informace
72. Informace
73. Informace
74. Informace
75. Informace
76. Informace
77. Informace
78. Informace
79. Informace
80. Informace
81. Informace
82. Informace
83. Informace
84. Informace
85. Informace
86. Informace
87. Informace
88. Informace
89. Informace
90. Informace
91. Informace
92. Informace
93. Informace
94. Informace
95. Informace
96. Informace
97. Informace
98. Informace
99. Informace
100. Informace

OM Hrušová)
[6] jako příklad tohoto řešení – s chodbou ke chůvým při dvorové straně domu – je možné uvést (kromě prezentovaného domu v Ujezdě čp. 9) domy v Brtči čp. 5 a ve Lhůtě čp. 21. Oba tyto domy mají s domem v Hrušově podobné i stáří, protože pocházejí rovněž z počátku devatenáctého století. K těmto domům blíže VAREKOVÁ, Zuzana – ŠVEC, Jiří. Dva příklady patrových domů se smíšenou konstrukcí stěn na Vysokomýtsku. In *Dějiny staveb*. Plzeň, 2011, s. 103–113.

↑ Roubené stěny pětibokého západního ukončení stodoly v usedlosti čp. 97 v Čisté u Litomyšle. JSk2004

↑ Situace čtyř usedlostí na terase nad pravým břehem Loučné na jižním konci obce Čistá u Litomyšle na mapě stabilního katastru z roku 1839. Všechny stodoly jsou situovány v odstupe vedle usedlosti či za usedlostí. Dvě ze čtyř stodol jsou obdélné, dvě mají konce víceboké.

Základní funkcí stodoly bylo zastřešení co možná kapacitního skladu obilí, svezeneho z polí, a následná možnost jeho postupného mláčení, prováděného v minulosti ručně, pomocí cepů. Pro tyto požadavky se vyvinulo vyhovující, velmi jednoduché typologické uspořádání se středním průjezdovým mlatem – tedy plochou pro mláčení – a dvěma postranními pernamy, které se po sklizni naplnily obilnými snopy (podle situace až vysoko pod střechu, přičemž se mohlo využít i případné zastropení nad mlatem). Dispozice byla tedy velmi blízká vesnickým domům – rovněž trojdílná, se vstupem (v tomto případě vjezdem, resp. vjezdy) opět ve střední části podélných stěn.

Nevíme, zda a ve kterých oblastech byly stodoly běžnou součástí stavební výbavy selských gruntů již ve středověku. Stodoly určitě patřily v tomto období do rejstříku objektů v panských dvorech, které sloužily sedlákům vždy jako vzor pro postupné zkvalitňování výstavby v jejich usedlostech. Panské stodoly, které se zachovaly v západní Evropě již od sklonku raného středověku, byly velké, brzy i se zděnými obvodovými stěnami, s možností složitější dispozice s více mlaty. Materiál obvodových stěn ale nebyl pro tyto stavby tak důležitý, protože jejich podstatu představovala složitá vnitřní dřevěná konstrukce. Jejím úkolem byla ochrana co největšího – halového prostoru, který měl být pokud možno volný, tedy nerušený vnitřními podporami. Tato charakteristika je platná i pro pozdější selské stodoly nejen na našem území.

Jednoznačné archeologické doklady výstavby selských stodol ze středověku u nás zatím chybí, ale to může být dáno tím, že specifická dřevěná výstavba těchto objektů nemusela zanechat v odkrývaných situacích viditelné stopy. Zřejmě již relativně běžná existence těchto staveb na venkově je doložena pro první polovinu 15. století písemnými zprávami se vztahem ke specificky krutému zabíjení poražených nepřátel v husitském období – upalování v dřevěných stavbách, chalupách a stodolách. Známější zpráva o konci pochýtaných husitů po bitvě u Lipan uvádí ze středních Čech spolehlivě stodoly selské, zatímco zpráva v tzv. Starých letopisech českých k roku 1421 o upálení poražených husitů v Chotěboři („byly jich tři plné stodoly“) je zřejmě nejstarší zachovanou připomínkou existence těchto staveb ve východních Čechách. [1]

Tato drsná epizoda shodou okolností výmluvně dokresluje výrazné charakteristické rysy stodol, pokud se týká jejich požární charakteristiky a z ní vyplývajícího tradičního situování těchto objektů v rámci půdorysů vesnic a selských dvorů. Stodoly jako dřevěné stavby plné slámy hořely velmi snadno, a to i proto, že bylo nutné v nich při práci svítit (což nešlo v minulosti jinak než jen málo chráněným plamenem, přičemž v podzimním a zimním období jsou dny jen krátké). Při výstavbě se tedy muselo kalkulovat s možností požáru, který by ale pokud možno neměl ohrozit výstavbu usedlosti a také okolí – tedy sousedy, a tudíž vesnici jako celek. Pro starší období s dřevěnou výstavbou stodol je tedy pro jejich situování typické odsazení dozadu za usedlosti – do zahrad. Zde mohly mít stodoly dostatečné odstupy od další zástavby, přičemž bylo možné jejich bezpečnost ještě zvýšit výsadbou ochranných stromů.

→ Polygonální stodola za blíže neurčenou usedlostí v Trstěnici (?). Nedatovaná fotografie ze sbírek Regionálního muzea v Litomyšli.

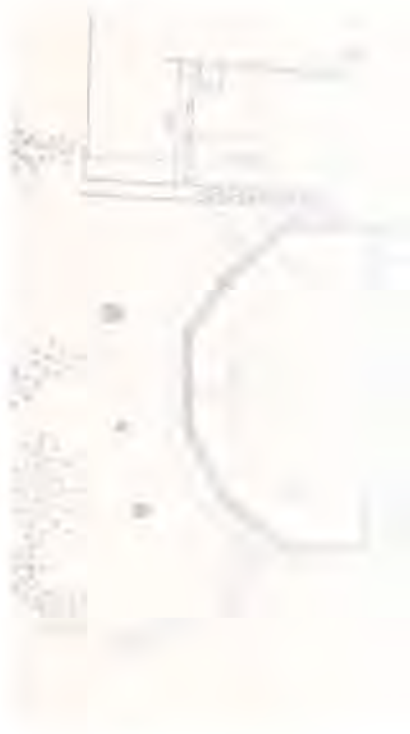

- Loubčovice
- Větrná
- Chrást
- Polná
- Stodolice
- Hrást
- Valtice

- Znojmo
- IV. příměstí
- Brno
- Br. I. ústí

- Stodolice
- Klobouky
- Ústí nad Vlt.
- J. ústí
- Jemné
- Přebuz
- Brno
- Pátek
- J. ústí
- Stodolice
- Brno

Protože zděná výstavba stodol nastupovala do vesnického prostředí běžněji teprve v průběhu 19. století, zachytily mapy stabilního katastru v druhé čtvrtině tohoto věku jen málokdy selských stodol v jejich spalném, většinou dřevěném provedení a se spalnou krytinou, která byla barvenou žlutě. Na těchto mapových záznamech můžeme sledovat i jejich zajímavé geometrické tvary, typické právě pro starší „dřevěné“ období, při pozdějším přechodu na zděnou výstavbu opouštěné. Mírně tím takzvanou polygonálnost těchto staveb – přesněji víceúhelníkovitost jejich kratších, ukončujících stran. Ty byly provedeny nejčastěji jako trojboké, poměrně vzácně jako víceboké (čtyř- až šestiboké), ojediněle jako dvojboké. Důvodem byla nepodřadná stavba

Velká Ledhuje (včetně příslušenství rovněž z šedesátých let 17. století) je i jádro stodoly, zjištěné pomocí dendrochronologických měření v dřevěném prostředí – v někdejší selské usedlosti čp. 109 na Horní Ledhujce v okolí Továřské doliny byla objevena díky tomu, že se díky novodobé adaptaci stala přístupná i dlouholetému z ulice charakteristická konstrukce jejího starobylého rámového jádra.

Stodola (resp. její) stavební fáze z třetí čtvrtiny 17. století, souvisí s obdobím konsolidace lidového stavitelství v malých vsedlostech po dlouhém období stagnace během třicetileté války. Stodola je uvedena v následujícím katalogu – z usedlosti čp. 97 v Čisté u Litomyšle – po celodenním průzkumu možná plánovaného období na konci 17. století. Také ona prodělala úpravu střešní konstrukce na esem jejího stavebního vývoje nepochybně přinese až nastávající počátek její rekonstrukce pomocí přemístění stodoly, na svém původním místě bohužel zřejmě odsouzená pomocí kladivového rozzebrání, aby mohla být znovu postavena a opravena na jiném místě v sousední usedlosti čp. 56 v sousední Trstěnici, [8].

U stavebních fondů starobylých dřevěných stodol se do dnešní doby zachovaly už jen velmi vzácné vzorky, patří k nim objekty a jejich zjevnému výraznému stáří o některých z nich pojednává Mlýns. V rámci jasně posledních exemplářů v Trstěnici u Litomyšle například stojí vlnitá polygonální stodola, jejíž konstrukční charakteristika zcela odpovídá jejím lépe datovaným vzorkům z druhé poloviny 17. století. V řadě případů se také skrývají konstrukce starobylých stodol, které byly později přezděny nebo jinak upraveny, jak ukazuje zde uvedená stodola v Měděnémě.

Časopis: *Stavba*, 1972, s. 250–284.

Koncept: *Časopis architektura v Československu (časopis pro výstavbu)*. Praha, sv. 1, číslo 4/1972.

Koncept: kolektiv Ing. Ernesta Fábě, Ing. Jaroslava Kevlice, Ing. Karel Mlýns.

Časopis: *Časopis architektura v Československu*, číslo 1/1970, s. 285.

Koncept: *Časopis architektura v Československu*, číslo 1/1970, s. 285. Projekt: *Časopis architektura v Československu*, číslo 1/1970, s. 285.

[7] Zaměření: *Velká Ledhuje čp. 41, 59 – Vlachův statek / stavební zaměření*. SÚRP-MO, ing. J. Šarboch, 12/1990. Projekt: *Police n. M. – V. Ledhuje čp. 41, 59 – objekt 3*. Ing. arch. P. Dostál, 12/1994.

[8] KRAUT, Jan – KMOŠEK, Jiří – KMOŠEK, Vojtěch. *Koncepce transferu a obnovy roubené polygonální stodoly čp. 97 v Čisté*. In *Transfer a rekonstrukce památek lidové architektury*. Rožnov pod Radhoštěm – Sebranice, 2016, s. 106–119.

5.1 Široký Důl stodola usedlosti čp. 4

Polygonální stodoly v Širokém dole zmiňuje již Karel Chotek v národopisné studii z roku 1915 věnované této vsi. [1] V jeho době se počet osmibokých a desetibokých stodol ve vsi dochovaných patrně příliš nelišil od stavu zachyceného stabilním katastrem a tak o nich pojednal pouze souhrnně. Stodola usedlosti čp. 4 se stala předmětem zájmu badatelů a památkářů až v 60. letech 20. století. V roce 1967 vznikla dokumentace SÚRPMO (J. Vajdiš, N. Rusová, V Kropáčková) zahrnující evidenční list stavební památky, fotodokumentaci a zaměření celé usedlosti v měřítku 1:200. [2] Stodola byla již v té době považována za nevyužitelný objekt a Jaroslav Vajdiš doporučoval provedení její urychlené rekonstrukce a zvážení možnosti jejího přenesení do muzea v přírodě. V roce 1988 dospěl stav stodoly až tak daleko, že její vlastník požádal o zrušení prohlášení za kulturní památku. K tomu však nedošlo a konečně byly hledány cesty k zachování stavby. V červenci 1989 byla stodola zaměřena (za spolupráce iniciátora Miroslava Madaje z KSPPOP v Pardubicích) brněnskými architekty Zuzanou a Jiřím Syrovými. Z polních náčrtů byla dokumentace vynesena v roce 1990. Velká rekonstrukce stodoly pak začala až v roce 1994. Výroby došků, která trvala čtyři roky, a jejich pokrytí se ujal sám majitel Vlastimil Střítežský [3] se svým synem, který se posléze stal jedním z nemnoha doškařů u nás. Jako tesař provedl rekonstrukci Bohumil Lopour z Poličky, který stodolu až na obvodové roubené stěny rozebral a znovu postavil z převážně nového na pile řezaného materiálu. Základní rozvrh stavby zůstal zachován, i když rekonstrukce se v některých konstrukčních detailech nedržela do 90. let dochovaného stavu (zvýšení počtu trámů vynášejících kryt nad vraty stodoly, nahrazení osedlání trámů trojúhelnými čepy...). Části konstrukce stodoly, které přežily tento zásah, se podařilo po odebrání vzorků odatovat a denrochronologický rozbor, provedený v roce 2016 Tomášem Kynclem, překvapivě ukázal, že dřevo pro obvodové stěny stodoly bylo káceno ještě před třicetiletou válkou. [4]

Charakteristika a vývoj stavby

Usedlost čp. 4 se nachází na severovýchodním okraji poličské (jižní) strany Širokého Dolu. Stodola je situována před usedlostí při cestě v severní části dvora.

Její jádro má tvar obdélníka s mělkým trojbokým zakončením na jižní straně a hřebenem přibližně v ose sever jih. Vnější vymezení stavby stěnami je pětiboké pouze na jižní straně, na straně severní je pravouhlé. Tvar střechy je však symetricky polygonální i na straně severní, takže se svými nízkými obvodovými stěnami se stodola jeví

N = 49°44'47" E = 16°13'38"

DB PaGIS [2550244](#)

Lokalita CZ_Retro: 16068 Široký Důl
/Polička/ ves

K.ú. Široký Důl st. p.č. 77

Kulturní památka č. ÚSKP [24123/6-4413](#)

Zapsáno do státního seznamu 6. 7. 1978

Datum průzkumu: 1991, 1994 / 2013, 2016

Stav 2016: příprava obnovy krytiny

↑ **Pohled od jihu na stodolu s přístavbou kolny; vpravo zadní část mohutného mladšího zděného domu z 2. poloviny 19. století. ZS1991**

↗ **Usedlost čp. 4 na mapě stabilního katastru z roku 1839. Půdorys stodoly (stavební parcela 77) je poněkud deformován, ale zachycuje jak existenci mladšího západního křídla, tak tvarovou odlišnost obou konců jádra stavby. Polohopisný podklad ÚAZK.**

pozorovateli jako dvanáctiboká, respektive oválná. Ani její dispozice není symetrická. Příčný průřezný mlat ji dělí na větší severní pernu a o polovinu menší pernu jižní. K severnímu vjezdu je v šířce mlatu přisazena kolna s osou hřebene kolmou k hřebeni stodoly, rozšířená na jižní straně přístavkem v šířce perny, jejíž západní stěna je vyřezána a oba prostory jsou tak propojeny. Kromě této kolny sloužil i přesah střechy na severní straně jako přístřešek pro saně a vozy.

Svislou konstrukci stodoly tvoří devět mohutných hraněných sloupů, z nichž osm vymezuje trojdílné obdélné jádro stavby; na severní straně je doplňují tři subtilnější nižší sloupky podírající vnější podkrokevnicí polygonu střechy. Sloupy spočívají na betonových blocích, které při rekonstrukci v roce 1994 nahradily původní kameny. Jádro konstrukce je všesměrně zavětrované v rozích obdélníka dvojitými a u mlatu jednoduchými i dvojitými pásky (v příčné rovině). Vodorovné trámy hury jsou nad vjezdy krakorcovány k vnesení vrat a vytváří typické „jazky“ (západní znejasněn přístavbou kolny před vjezdem). Nad trámovými průvlaky štenýřů jsou stropní trámy uloženy napříč a nad nimi je osazena podkrokevnice, na níž jsou osedlány krove hambalkového krovu.

Vnější stěny stavby jsou odsazeny od vnitřního jádra stavby, pouze pravouhle napojená severní stěna je přisazena těsně k vnitřním sloupům. Jsou sroubené z hraněných trámů spojených u kolmo napojovaných stěn na zámky, v jižním polygonu pak na rybinu. Vzhledem ke klesajícímu terénu jejich výška roste od 3 trámů jižní perny do 6 severní a východní stěny perny

→ **Celkový pohled (od usedlosti, k severu) na základní objekt stodoly ze 17. století. JSk2013**

17 1917

severní. Mají spáry vymazané hlinou – místní žlutici – a jsou posazeny na okapových slínovce. U východní vjezdu a na severní straně vjezdu západního se křivky a napojují na drážku a pero do sloupů.

Střecha je pošíta došky, lemovanými dole na okapové straně šindelovými hřebeny. Od r. 2017 by měla probíhat její obnova s tím, že na východní straně, která nejvíce trpí povětrnostními vlivy, nahradí došky šindelem.

Mapa stabilního katastru z roku 1839 zachycuje zjednodušený původní ukončením na jižní polygonální straně a přístavkem kůlny na straně východní, přitom ve výše zmíněném evidenčním listu stavební památky opatřeno stáří s výjimkou plánu stabilního katastru není spolehlivých podkladů. Pro chronologický rozbor provedený Tomášem Kynclem v roce 2016. Býly použity z trámů ze severní stěny a z obvodových stěn jižní polygonální perní dřevě káceno v zimě 1616–1617. Dále se podařilo datovat jediné výměně při rekonstrukci v roce 1994. Smrk, z něž byl otesán, byl kácen v roce 1960, že po konci třicetileté války bylo zapotřebí stodolu opravit. Dnešním pozůstatkem vnitřní nosné konstrukce stodoly před rekonstrukcí již nic přesnějšího o rozsahu těchto oprav říci.

17 1917

čís.	způsob oprac.	značka	tloušťka cm	délka cm	WK	konstrukce	poznámky
19					A	V stěna stodoly – S čast	4. Trám 90 kmetů
20					A	S stěna stodoly	4. Trám 90 kmetů
21					N	krov	klánský stojací střešní trám
22					A	IV stěna polygonu stodoly	7. Trám 100 kmetů
23					A	III stěna polygonu stodoly	6. Trám 100 kmetů
X55široky_dul-stodolaPC						X5517-18-20	

Stavba: Původně
 stavba s odlišným obráceně
 konstrukčním směrem se
 konstrukčními díly
 (viz. g. 10.000) s odlišnými

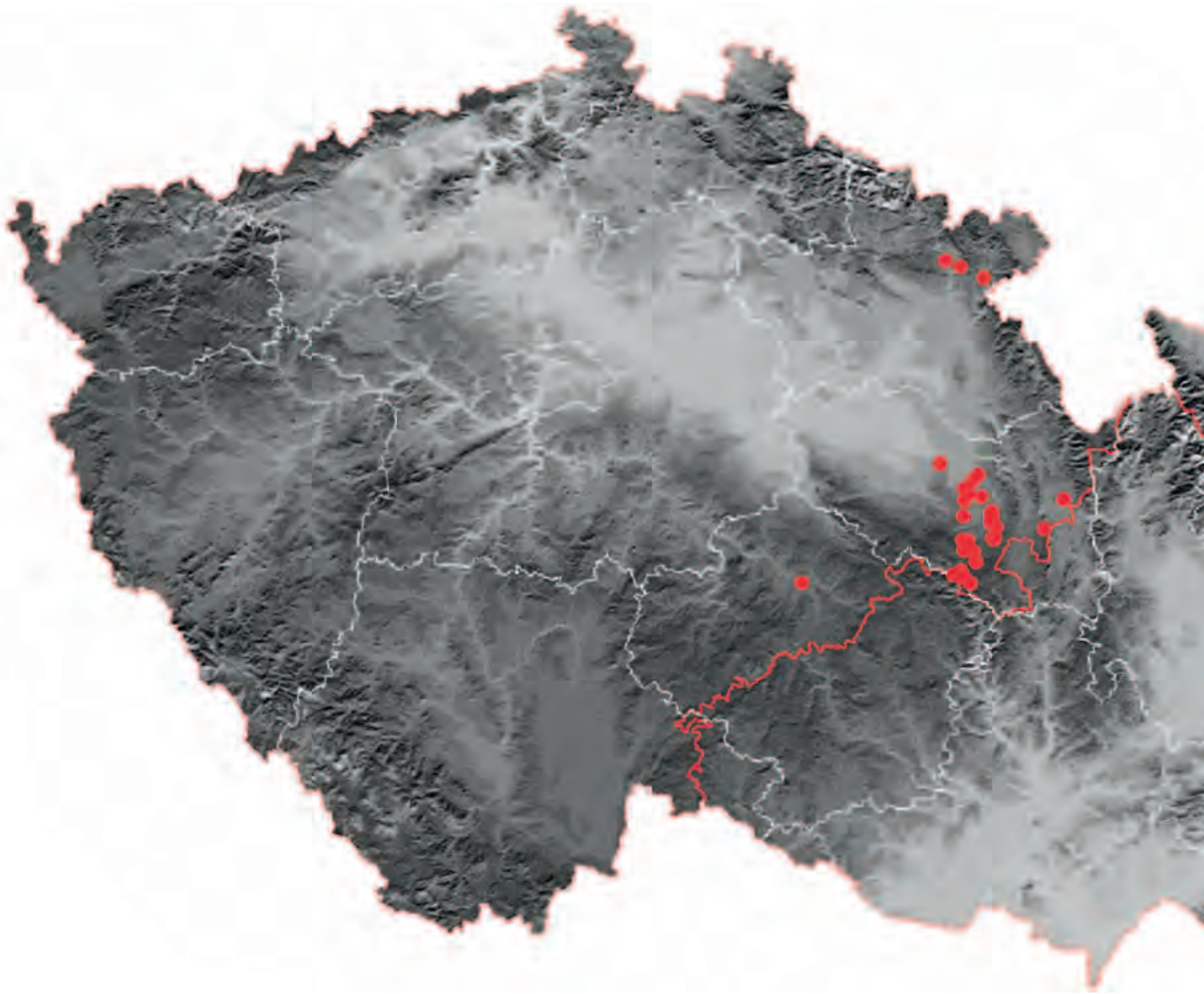
Stavba: Původně s odlišným

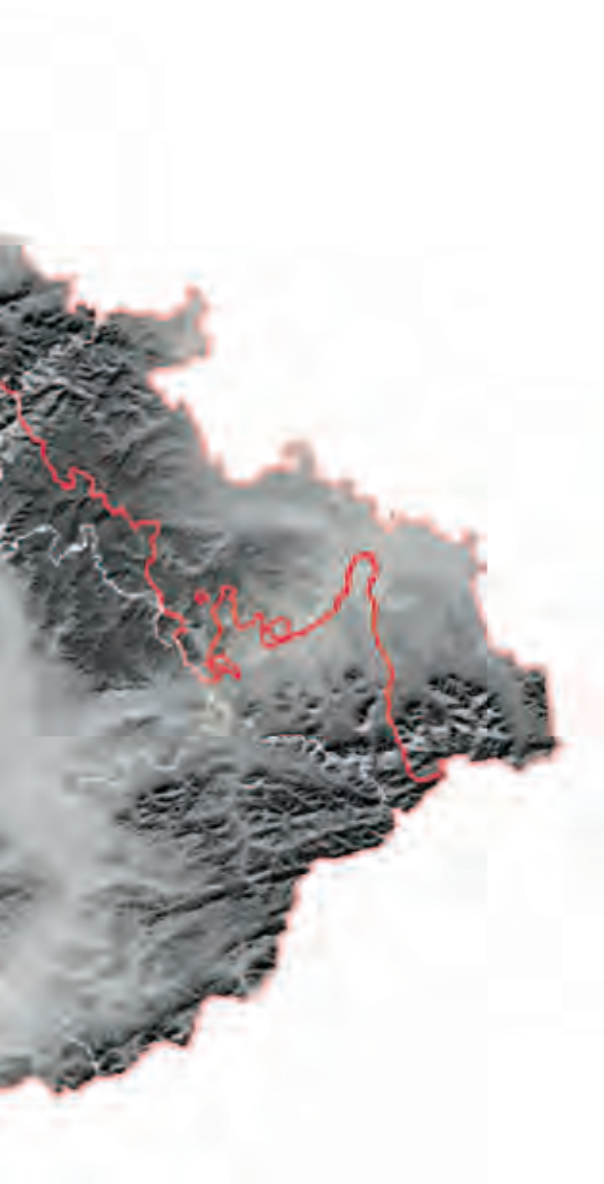

Stavba (1888) a grant předal synovi v roce 1732. Stavba pak byla ještě v zatím nezjištěném pozdějším období upravena přinejmenším v oblasti krovu (jak napovídá i nepříliš strmý sklon střechy). Stavba možná souvisela s daty z počátku šedesátých let 19. století (1860 a 1862), neuměle vyřešenými na vnitřních stranách trámů roubeného obvodu stavby.

POZNÁMKY:

[1] PŘÍTOČNÁ, Vladislava – KŘENKOVÁ, Zuzana. Osobně historický průzkum roubeného státního polygenálního stodoly usedlosti čp. 97. Listé in *Průzkum a dokumentace památek architektury: Rožnov pod Radhoštěm – Kovanice*, 2016, s. 62–95.

- Objekty zařazené do katalogových kapitol 3 – 5 (v mapě bíle vyznačeny hranice krajů, červeně hranice historických zemí).

Stručné závěrečné slovo

Materiál, který jsme v knize uvedli, představuje nepochybně jakési vítězství ducha nad hmotou, protože princip starobylé, od známých mladších zvyklostí odlišné prostorové skladby domů byl napřed teoreticky vymyšlen a vzápětí nato potvrzen nálezy zachovaných domů. Badatelské uspokojení mohla pak ještě stupňovat možnost exaktního datování a také provázání příběhů vývoje těchto objektů se jmény lidí, kteří je stavěli a přestavovali.

V tomto ohledu je tedy nepochybně všechno v pořádku, protože jsme našimi objevy rozšířili poznání našeho fondu historických staveb a tedy i obohatili náš památkový fond či informace o něm. Co ale nepochybně uspokojivé není, je špatný stav a způsob zacházení (či nezacházení) s řadou z těchto objektů. Nechybí přitom ani případy ničení nebo přímo demolice, uskutečňované bez jakéhokoli kontaktu s odborníky, kdy tudíž dochází ke ztrátě všech dosažitelných informací.

Těchto problémů, začínajících obtížným a často neprůchodným prohlašovaním za chráněné památky, je nám velmi líto. Smutek z napohled bezvýchodných situací je o to větší, že náklady na opravy a úpravy těchto relativně drobných staveb by byly vlastně nepatrné oproti částkám, které se dnes na obnovu památek běžně vynakládají.

Problém památkové péče vůči těmto objektům spočívá nepochybně v tom, že případný nezájem či odpor majitele stavby má u menších budov v soukromém vlastnictví relativně velký význam a jeho překonání vyžaduje od pracovníků památkové péče velké nasazení. Pokud bychom vymysleli položku, stanovující poměr vynaloženého úsilí památkářů k nákladům na obnovu stavby, byla by v našich poměrech taková veličina u drobných památek nepochybně daleko vyšší než třeba u obnovy rozsáhlých zámeckých areálů. Ty jsou navíc často (po novodobých konfiskacích jejich původním majitelům) ve vlastnictví státu, takže přidělování a následné vynakládání prostředků je tu o mnoho snazší.

Konkrétní příklad z nedávné minulosti můžeme uvést dokonce právě z centra oblasti, kde se nejstarších domů zachovalo nejvíce: na realizaci projektu Revitalizace zámeckého návrší v Litomyšli se v letech 2010–2015 vynaložilo 400 milionů korun (tato akce se netýkala samotného zámku; 85 % z částky poskytla EU). Přitom žádná ze zde opravovaných památek nebyla ve stavu, který by vyžadoval okamžitý zásah, a žádné neprospěla kombinace časového tlaku se současnou činností na všech objektech v okolí. Opravit všechny mimořádné památky lidové architektury v okolí a přispět k jejich rozumnému využití by přitom nepochybně stálo jen zlomek uvedených výdajů. Památkáři se pak nemohou divit vzniku úsloví typu „Míra angažovanosti památkové péče je za obvyklých okolností nepřímo úměrná památkové závažnosti problému“.

Zní to asi frázovitě, ale napohled obyčejné vesnické stavby představují v rámci našeho památkového fondu opravdu to, čeho bychom si mohli a měli vážit nejvíce. Jsou totiž – na rozdíl od monumentální slohové architektury – jediné skutečně specificky „zdejší“, vyrostlé z místních poměrů a nikoli setrvale odvozované od něčeho, co bylo vytvořeno někdy dříve někde jinde.

Péče o tyto skromné památky začíná vědomím o jejich existenci a hodnotách. Tomuto vědomí u odborné i laické veřejnosti včetně majitelů staveb jsme se snažili přispět už od prvotního pátrání po nejstarších zachovaných objektech. Doufejme, že tato publikace oživí aktivní i pasivní zájem veřejnosti o tyto památky do té míry, že se to projeví i na péči o tyto objekty, a to včetně pokračování výzkumné a dokumentační práce.

Jiří Škabrada (ve vlaku z Poličky do Prahy 24. 4. 2017)

Resumé

The book includes summarized results of long-year research work which began already in the 1970s. At that time, Jiří Škabrada started to analyse information about the earliest well-known rural houses. Besides searching for further examples, he emphasized an idea on a late-medieval habitable room which differed from lower rooms known from younger modern-day houses. The idea on those higher rooms equipped with upper ventilation openings in the walls could be associated with similar rooms which were known from houses in the Eastern Alps (Carinthia, Styria) and which were used as open-hearth main rooms. This tradition probably terminated with the Thirty Years' War in the Czech lands, as symbolically proven by house No. 22 in Živohošť in Central Bohemia, which dates back to 1617 and which was long believed to be the oldest well-known rural house in the region.

The habitable room of this type finally enabled the spatial idea on a “granary-style house” to make sense. The idea was introduced by Václav Mencl into the Czech literature, and it was known even earlier outside the Czech territory. In the above type of house, a two-storey block of larders placed in the third ground-plan section at last logically corresponds to the front habitable section, because the height of the high habitable room of the open-hearth-style room is in accordance with the larder block. Since the Middle Ages, this sort of houses occurred in a typical combined masonry-and-timber version, meaning with a timbered main room, as the archaeological research into the disappeared medieval village of Pfaffenschlag near Slavonice showed.

In 1988, Jiří Škabrada was addressed in Prague by two young architects, Zuzana and Jiří Syrovýs from Brno, who began to find hitherto unknown rural houses constructed as mentioned above, especially in Eastern Bohemia in the Bohemian-Moravian borderland. In the course of the subsequent common discovering, it began to be obvious soon that these finds allow the knowledge about rural houses in the Czech lands to be deepened and extended by a further hitherto unknown stage.

The first results of the common research work were presented at the conference “The Rural House in the 16th and 17th Centuries”, which took place in spring 1991 in Polička, i.e. directly in the region with the highest number of finds. The conference aroused international interest – among participants was e.g. Konrad Bedal from the Fränkisches Freilandmuseum Bad Windsheim. During the subsequent two centuries, the deepened research and documentation activity could also involve work with historic sources and a new discipline – dendrochronology, which makes it possible to find out the time when the houses were built – more specifically the time when the trunks for houses' timber structures were cut down – with a sufficient degree of precision.

The dendrochronological dating confirmed that the mentioned spatial model of the late-medieval farm house – i.e. including the high habitable room of the open-hearth-style room with an upper ventilation window – really existed in Bohemia until the outset of the 17th century. In case the corresponding upper parts of the walls in habitable rooms survived, it could be proven that all houses from the older horizon of finds during the 16th century were equipped with this type of windows. The upper windows at that time are e.g. substantiated by finds on facades with Renaissance graffiti even in urban settings. It was only the Thirty Years' War in the first half of the 17th century that brought the final end of these medieval habits. Younger houses included a new type of habitable rooms, which were lower and cleaner due to the transformation of heating system, and which bore a corresponding name “světnice”. This name also replaced the older term “jizba” in written sources.

This cognitive process with the analysis of particular components of house constructions is discussed by Chapter 2 in the book. The core of the publication consists of a catalogue ordered as to the proven age of particular buildings; the catalogue includes sixteen houses and five barns. Most treatises about particular houses contain literature search of written sources, so due to the confrontation with dendrochronological data we often know even people who built the houses or their building stages. Ground plans in colours, which capture the development of houses, as well as rich photo-documentation with the general condition and research probes, in colours or in older black-and-white appearance, are part of the picture section. Briefer information about similar buildings, whose age we do not exactly know, as well as about the houses for the construction of which archaic building principles even in the younger period were applied, is mentioned in Chapter 4.

In addition to both main authors, a lot of further experts participated to a greater or lesser extent in the preparation of the book – especially historians, building historians and dendrochronologists. Although the publication focusses on the information about buildings, we have included in several cases reports on restoration works – their projects and implementations, including the information about the activity of employees from the branch of national heritage care. The particular participation of those colleagues in the materials for this book is mentioned alongside their profiles at the end of the introducing chapter.

At the end of the book, the main author gives a sigh over the condition and future existence of the ancient buildings mentioned in the book, which unfortunately are marginalized. There is mentioned a comparison with huge funds invested into precipitate and not always necessary repairs and adaptations of well-known heritage areas – in the region this concerns e.g. the chateau area in Litomyšl. It is certainly a low public awareness of these buildings that is responsible for the ongoing situation. The struggle to remedy this drawback is also one of the reasons why this publication has been written.

Das Buch stellt eine Zusammenfassung der Ergebnisse der langjährigen und schon in den 1970er Jahren angefangenen Forschungsarbeit dar. Damals begann Jiří Škabrada die Informationen über die ältesten bekannten ländlichen Häuser zu analysieren. Neben der Suche nach anderen Beispielen begründete er eine Vorstellung über einer spätmittelalterlichen Stube, die sich von den niedrigeren und aus jüngeren neuzeitlichen Häusern bekannten Zimmern unterschied. Die Vorstellung über solche höhere und mit oberen Luftöffnungen ausgestattete Räume konnte man mit ähnlichen Stuben assoziieren, welche in Häusern in den Ostalpen (Kärnten, Steiermark) bekannt sind und als Rauchstuben funktionierten. In den tschechischen Ländern endete diese Tradition wahrscheinlich mit dem Dreißigjährigen Krieg, wie Haus Nr. 22 in Živohošť in Mittelböhmen belegte. Dieses vom Jahre 1617 datierte Haus wurde lang für das älteste bekannte Haus in der Region gehalten.

Mit der obigen Art des Wohnraumes begann endlich eine räumliche Vorstellung über das sog. Speicherhaus Sinn zu machen. Diese Vorstellung wurde von Václav Mencl in die tschechische Literatur eingeführt und sie war schon früher auch außer dem tschechischen Gebiet bekannt. In einem solchen Haus stimmt der zweigeschossige Block der Vorratskammer im dritten Grundrissteil erst logisch mit dem vorderen Wohnbereich überein, weil der hohe Wohnraum vom Rauchstubentyp mit seiner Höhe dem Kammerblock entspricht. Diese Art von Häusern kam in der typischen kombinierten Mauer-Holz-Variante seit dem Mittelalter vor – also mit einer gezimmerten Stube, wie die archäologische Forschung des untergegangenen mittelalterlichen Dorfes Pfaffenschlag bei Slavonice zeigte.

1988 sprachen zwei junge Architekten, Zuzana und Jiří Syrovýs aus Brno, Herrn Jiří Škabrada in Prag an. Die Syrovýs begannen bisher unbekannte und im obigen Sinne gestaltete ländliche Häuser vor allem in Ostböhmen, im böhmisch-mährischen Grenzgebiet zu finden. Während der späteren gemeinsamen Entdeckung begann es bald klar zu sein, dass diese Funde eigentlich ermöglichen, die Kenntnisse über das ländliche Haus in den tschechischen Ländern weiter in die Vergangenheit um eine weitere und bisher unbekannte Etappe zu vertiefen.

Die ersten Ergebnisse der gemeinsamen Forschungsarbeit wurden an der Konferenz „Das ländliche Haus des 16. und 17. Jahrhunderts“ vorgestellt. Die Konferenz fand im Frühling 1991 in Polička statt – also gerade in der Region mit der höchsten Anzahl an Funden, und rief das internationale Interesse wach - unter den Teilnehmern war zum Beispiel Konrad Bedal aus dem Fränkischen Freilandmuseum Bad Windsheim. Die vertiefte Forschungs- und Dokumentationsstätigkeit konnte dann, im Laufe der zwei darauffolgenden Jahreszehnte, um die Arbeit mit historischen schriftlichen Quellen, sowie um eine neue Disziplin, Dendrochronologie, erweitert werden. Dendrochronologie ermöglicht, den Zeitraum der Errichtung der Häuser – eigentlich den Zeitraum, als die Stämme für die Holzkonstruktion der Häuser gefällt wurden – mit ausreichender Genauigkeit festzusetzen.

Die dendrochronologische Datierung bestätigte, dass das oben angeführte räumliche Modell des spätmittelalterlichen bäuerlichen Hauses – also einschließlich des hohen Wohnraumes vom Rauchstuben-Typ mit einem oberen Luftfenster – wirklich in Böhmen bis zu Beginn des 17. Jahrhunderts funktionierte. Falls die entsprechenden oberen Teile der Wände in Wohnräumen erhalten blieben, ist es gelungen zu belegen, dass sämtliche Häuser vom älteren Horizont der Funde im 16. Jahrhundert mit solchen Fenstern ausgestattet wurden. Das Vorkommen der oberen Fenster zu der Zeit belegen übrigens z.B. Funde auf den Fassaden mit Renaissance-Sgraffiti sogar in der städtischen Umwelt. Erst der Dreißigjährige Krieg in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts hieß das endgültige Ende dieser mittelalterlichen Gewohnheiten in Böhmen. In neueren Häusern wurde schon eine neue Art der Wohnräume gebaut, die infolge der Wandel im Heizsystem niedriger und sauberer waren, und den entsprechenden Namen „světnice - Zimmer“ trugen. Zu der Zeit ersetzt dieser Name auch den älteren Begriff „jizba - Stube“ in den schriftlichen Quellen.

Dieser kognitive Prozess mit einer Analyse der einzelnen Komponenten des Hausaufbaus wird im zweiten Kapitel des Buches behandelt. Kern der Publikation besteht in einem nach dem belegten Alter einzelner Objekte geordneten Katalog mit sechzehn Häusern und fünf Scheunen. Bestandteil der meisten Aufsätze über einzelne Häuser sind Recherchen der schriftlichen Quellen; also dank der Konfrontation mit den dendrochronologischen Angaben kennen wir oft auch die konkreten Bauherren der Häuser, bzw. deren Baustufen. Bestandteil der Bildbegleitung sind auch in Farben bewertete Grundrisse, die die Entwicklung der Häuser festhalten, und eine reiche Fotodokumentation des gesamten Zustandes und der Sondierungen, und zwar in farbiger

oder älterer schwarz-weißer Ausführung. Das vierte Kapitel fasst kurz die Informationen über ähnliche Gebäude, deren genauen Alter wir nicht kennen, sowie über Häuser, für deren Aufbau man archaische Bauverfahren auch im jüngeren Zeitraum anwandte, zusammen.

Neben den beiden Hauptautoren nahmen viele andere Fachleute, zu kleinerem oder höherem Maß, an der Vorbereitung der Publikation teil – insbesondere Historiker, Bauhistoriker, und Dendrochronologen. Trotzdem der Schwerpunkt des Buches liegt beim Ziel Bauten kennen zu lernen, haben wir in einigen Fällen auch Berichte über Erneuerungsarbeiten – deren Projekte und Umsetzungen, einschließlich der Information über die Tätigkeit der Denkmalpflege-Mitarbeiter – eingeschlossen. Der konkrete Anteil dieser Kollegen an Unterlagen für das Buch ist zusammen mit deren Porträten am Ende des Einleitungskapitels angeführt.

Am Ende des Buches stöhnt der Hauptautor über Zustand und Aussicht in die zukünftige Existenz der im Buch erwähnten altertümlichen Bauten, die leider am Rand des gesellschaftlichen Interesses stehen. Es ist hier ein Vergleich mit den riesigen Finanzmitteln angegeben, die in eilfertige und nicht immer notwendige Reparaturen und Aufbereitungen der berühmten pompösen Denkmalgelände investiert werden – in der Region z. B. ins Schlossgelände in Litomyšl. Die Schuld liegt sicher auch beim niedrigeren Bewusstsein der Öffentlichkeit über solche Bauten. Einer der Gründe, warum diese Publikation entstanden ist, ist die Bestrebung, diesen Mangel zu beheben.

Bibliografie a prameny

- Das Bauernhaus in Österreich-Ungarn und in seinen Grenzgebieten.* Herausgegeben von Österr. Ingenieur- und Architekten-Verein. Mit 67 Abbildungen im Texte, 6 Texttafeln, 75 Foliotafeln und 1 Landkarte; Wien, Verlag des Österr. Ingenieur- und Architekten-Vereines [etc., etc.] 1906.
- ADÁMEK, Karel. *Z dějin hospodářství královského věnného města Poličky.* Praha, 1906.
- ANDERLE, Jan – JEŽEK, Martin – ZAVŘEL, Jan. Průzkum selské usedlosti čp. 2 v Sakách na Slánsku. *Průzkumy památek*, 7, 1/2000, s. 43–67.
- BALÁŠ, Emanuel. K problému vzniku a vývoje stodoly se zvláštním zřetelem k polygonálním stodolám v Českých zemích. *Český lid*, 57, 1970, s. 5–15.
- BEDAL, Konrad. *Historische Hausforschung – Eine Einführung in Arbeitsweise, Begriffe und Literatur.* Bad Windsheim, 1993.
- BUREŠ, Pavel. Objev archaického roubeného domu ve Rtyni v Podkrkonoší. *Zprávy památkové péče*, 55, 1995 (č. 10), s. 397–398.
- DOSTÁL, Petr. Vraclav čp. 49 – dokumentace a příprava transferu. *Vesnický dům v 16. a 17. století.* Praha, 1992, s. 132–137.
- DOSTÁL, Petr et al. *LANŠKROUN čp. 77/III (Krčma) / okres Ústí n. Orlicí / Stavebně historický průzkum.* Zpracovali: ing. arch. Petr Dostál, PhDr. Pavel Zahradník (dějiny), ing. arch. Petra Cibulová. Investor: RAJ Vysoké Mýto. Praha, říjen 1988.
- DOSTÁL, Petr – EBEL, Martin – JUNEK, David – KONEČNÝ, Stanislav. Průzkum usedlosti čp. 33 v Sádce u Poličky. *Průzkumy památek*, 9, 1/2002, s. 61 – 82.
- DUŠKOVÁ, Lucie. Chalupa Dřevěnka v Úpici. In *Rodným krajem*, 34, 2007, s. 12.
- EDEL, Tomáš. Dům zemědělské usedlosti 16. a 17. století v severovýchodních Čechách. In *Archaeologia historica*, 15, 1990, s. 57–68.
- EDEL, Tomáš. Zaniklé dýmné jizby severovýchodních Čech ve světle nových archivních pramenů. *Vesnický dům 16. a 17. století.* Praha, 1992, s. 106–110.; TÝŽ. Vliv pozdně středověkého špýcharového domu na utváření roubeného patra domu Pojizeří. *Vesnický dům 16. a 17. století.* Praha, 1992, s. 168–178.
- EDEL, Tomáš – ŠKABRADA, Jiří – SYROVÁ, Zuzana. Strop jizby domu čp. 33 v Kunějově (okres JH). *Památková péče*, 51, 1991, s. 153–156.
- FROLEC, Václav – VAŘEKA, Josef. *Lidová architektura – encyklopedie.* Praha, 1983.
- GABRIEL, František. Středověká pec ve Zbečně čp. 22. *Průzkumy památek*, 1, 1994, s. 21–22.
- HAVLICE, Jiří – KODÝTEK, Libor – ŠNEJD, Daniel. Středověké jádro domu zemědělské usedlosti čp. 1 v Mirkovicích / výsledky hloubkového průzkumu. *Průzkumy památek*, 21, 2/2014, s. 139–155.
- HLADKÝ, Ladislav. Tvrz a svobodný dvůr v Hronově. *Hláska – zpravodaj klubu Augusta Sedláčka*, 7, 1996, č. 4, s. 43–47.
- CHOTEK, Karel. Široký Důl: Národopisná studie české vesnice. *Národopisný věstník československý*, 10, 1915, s. 29–61.
- JIRÁSEK, Alois. České chalupy a stará stavení městská. *Květy*, 9, 1887, s. 61–67, 175–180.
- JIRÁSEK, Alois. O českých osadách a dřevěných stavbách. *Sebrané spisy – Rozmanitá prosa.*
- JIRÁSEK, Alois. *Z mých pamětí. 1.,* Poslední kapitoly k nové kronice „U nás“. Praha, 1911.
- Al. Jiráskova sebrané spisy.
- KALOUSEK, Josef. Dodavek k řádům selským a instrukcím hospodářským 1388–1779. *Archiv český*, 29, 1913.
- KMOŠEK, Jiří – KŘENKOVÁ, Zuzana – BRYOL, Radek et al. *Průzkum a dokumentace památek lidové architektury.* Rožnov pod Radhoštěm – Sebranice, 2016.
- KMOŠEK, Jiří – KŘENKOVÁ, Zuzana – BRYOL, Radek et al. *Transfer a rekonstrukce památek lidové architektury.* Rožnov pod Radhoštěm – Sebranice, 2016.
- KŠÍR, Josef. Lidové stavebnictví na Hané. *Československá etnografie*, 4, 1956, č. 4, s. 325–366.
- KUČA, Karel – LANGER, Jiří. *Dřevěné kostely a zvonice v Evropě (svazek druhý – zvonice).* Praha a Litomyšl, 2009.
- KYNCL, Josef. *Znalecký posudek č. 101-31/99 na dendrochronologické datování dřevěných stavebních prvků domu čp. 2 ve Vračovicích, okr. Ústí nad Orlicí.* 1999.
- KYNCL, Josef. *Znalecký posudek č. 102-32/99 na dendrochronologické datování dřevěných stavebních prvků domu čp. 11 Cerekvicích, okr. Svitavy.* 1999.
- KYNCL, Josef. *Znalecký posudek č. 103-33/99 na dendrochronologické datování dřevěných stavebních prvků domu usedlosti čp. 61 v Trstěnicích, okr. Svitavy.* 1999.
- KYNCL, Josef. *Znalecký posudek č. 104-34/99 na dendrochronologické datování dřevěných stavebních prvků domu čp. 48 v Tisové, okr. Ústí nad Orlicí.* 1999.
- KYNCL, Josef. *Znalecký posudek č. 105-35/99 na dendrochronologické datování dřevěných*

1. Úvod

2. Účel a cíle

3. Metodika

4. Výsledky

5. Závěr

6. Přílohy

7. Literatura

8. Seznam tabulek

9. Seznam obrázků

10. Seznam příloh

11. Seznam tabulek

12. Seznam obrázků

13. Seznam příloh

14. Seznam tabulek

15. Seznam obrázků

16. Seznam příloh

17. Seznam tabulek

18. Seznam obrázků

19. Seznam příloh

20. Seznam tabulek

21. Seznam obrázků

22. Seznam příloh

23. Seznam tabulek

24. Seznam obrázků

25. Seznam příloh

26. Seznam tabulek

27. Seznam obrázků

28. Seznam příloh

29. Seznam tabulek

30. Seznam obrázků

31. Seznam příloh

32. Seznam tabulek

33. Seznam obrázků

34. Seznam příloh

35. Seznam tabulek

36. Seznam obrázků

37. Seznam příloh

38. Seznam tabulek

39. Seznam obrázků

40. Seznam příloh

41. Seznam tabulek

42. Seznam obrázků

43. Seznam příloh

44. Seznam tabulek

45. Seznam obrázků

46. Seznam příloh

47. Seznam tabulek

48. Seznam obrázků

49. Seznam příloh

50. Seznam tabulek

51. Seznam obrázků

52. Seznam příloh

53. Seznam tabulek

54. Seznam obrázků

55. Seznam příloh

56. Seznam tabulek

57. Seznam obrázků

58. Seznam příloh

59. Seznam tabulek

60. Seznam obrázků

61. Seznam příloh

62. Seznam tabulek

63. Seznam obrázků

64. Seznam příloh

65. Seznam tabulek

66. Seznam obrázků

67. Seznam příloh

68. Seznam tabulek

69. Seznam obrázků

70. Seznam příloh

71. Seznam tabulek

72. Seznam obrázků

73. Seznam příloh

74. Seznam tabulek

75. Seznam obrázků

76. Seznam příloh

77. Seznam tabulek

78. Seznam obrázků

79. Seznam příloh

80. Seznam tabulek

81. Seznam obrázků

82. Seznam příloh

83. Seznam tabulek

84. Seznam obrázků

85. Seznam příloh

86. Seznam tabulek

87. Seznam obrázků

88. Seznam příloh

89. Seznam tabulek

90. Seznam obrázků

91. Seznam příloh

92. Seznam tabulek

93. Seznam obrázků

94. Seznam příloh

95. Seznam tabulek

96. Seznam obrázků

97. Seznam příloh

98. Seznam tabulek

99. Seznam obrázků

100. Seznam příloh

Mapové přílohy

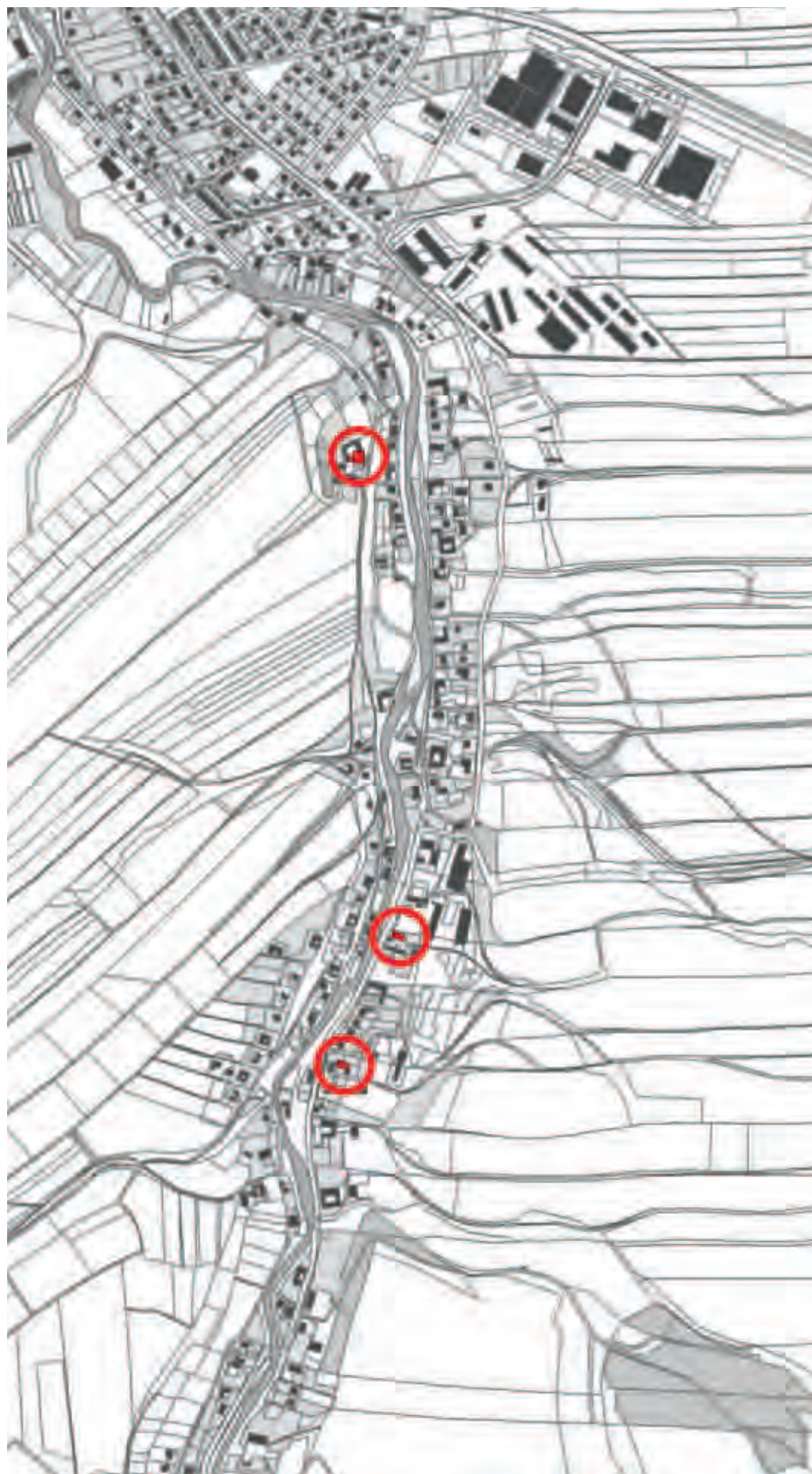
Legenda

- Objekty zařazené do katalogových kapitol 3 – 5
- Ostatní objekty

Mapy zpracovány v měřítku 1:10 000.
Polohopisný podklad RÚIAN. | Hranice historických osad CZ_Retro.

→ Benátky (Litomyšl).

- čp. 68
- čp. 28
- čp. 32

← Božanov (Broumov).

● čp. 45

→ Cerekvice nad Loučnou (Litomyšl).

● čp. 11

↔ Čistá II (Lhota)

● čp. 33

● čp. 12 byt.

←

● čp. 186

↕

● čp. 171

● čp. 97

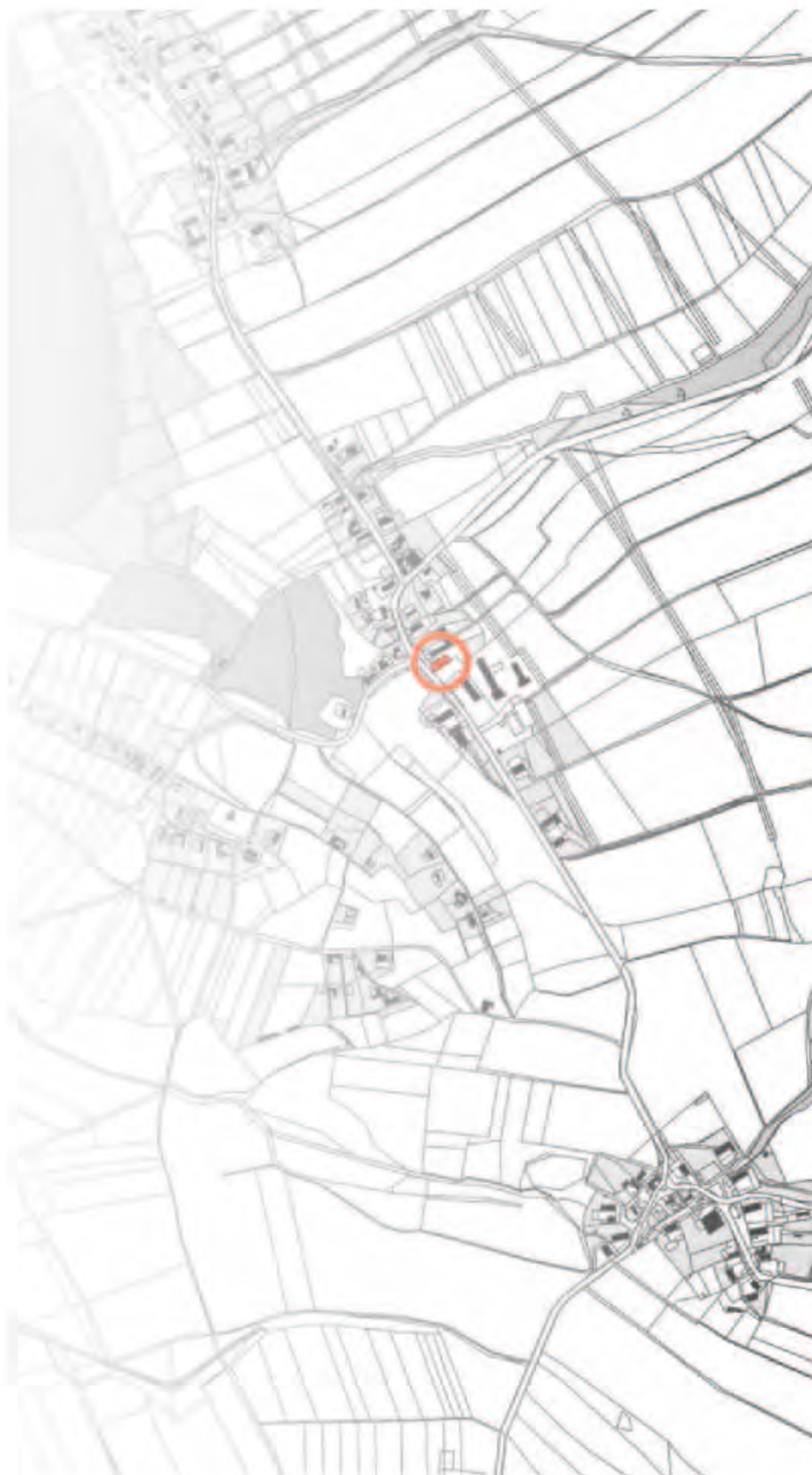
● čp. 97 — příloha

● čp. 108

● čp. 101

→

Použité zkratky

CZ_Retro	retrospektivní (geografický) informační systém sídelních lokalit Čech, Moravy a Slezska
čp.	číslo popisné
ČÚZK	Český úřad zeměměřičský a katastrální
ČVUT	České vysoké učení technické v Praze
DB PaGIS	definiční bod objektu PaGIS (identifikátor IISPP)
EÚ AV ČR	Etnologický ústav Akademie věd České republiky, v.v.i.
FA	fakulta architektury
GIS	geografický informační systém
GnŘ NPÚ	generální ředitelství NPÚ
IISPP	Integrovaný informační systém památkové péče
KP	kulturní památka
k.ú.	katastrální území
MK ČR	Ministerstvo kultury České republiky
NA	Národní archiv
NKP	národní kulturní památka
NM	Národní muzeum
NPÚ	Národní památkový ústav
NM	Národní muzeum
p.č.	číslo parcelní
PNP	Památník národního písemnictví
RML	Regionální muzeum v Litomyšli
RMVM	Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě
SHP	stavebněhistorický průzkum
SOA	státní oblastní archiv
SOKA	státní okresní archiv
SOVAMM	Společnost pro obnovu vesnice a malého města, z.s.
SÚA	Státní ústřední archiv v Praze
SÚPP	Státní ústav památkové péče
SÚPPOP	Státní ústav památkové péče a ochrany přírody
SÚRP MO	Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů
ÚAZK	Ústřední archiv zeměměřičství a katastru
UK	Univerzita Karlova
ÚOP NPÚ	územní odborné pracoviště NPÚ
UPa	Univerzita Pardubice
ÚSKP	ústřední seznam kulturních památek
VUT	Vysoké učení technické v Brně
ZSV	zaniklá středověká vesnice

Autorské zkratky použité u fotografií jsou uvedeny u medailonů jednotlivých autorů v kapitole 1.4.

Obrazový materiál

V knize byly otištěny fotografie, kresby a ilustrace z následujících zdrojů a se souhlasem autorů:

Autoři

Pavel Bureš: 127, 131 dole; **Miroslava Cejpková:** 100; **Petra Cibulová:** 274–275; **Petr Dostál:** 24 dole, 125 nahoře, 171 dole a vlevo nahoře, 273 vlevo nahoře, 274–275, 315–319, 321 dole, 322–324, 392, 424 dole, 425 vlevo; **Vilém Dvořáček:** 199 vlevo nahoře; **Antonín Dvořák:** 38; **Ernest Fábik:** 421 dole; **Tomáš Filouš:** 238, 244, 246–256; **František Gabriel:** 145 dole, 182 nahoře; **Jaroslav Herout:** 34 dole, 35 vpravo nahoře a dole; **Vladimír Hyhlík:** 35 vlevo nahoře; **Alois Jirásek:** 8 vpravo, 40 vpravo dole; **Jiří Kmošek:** 231; **Lucie Kracíková:** 144 dole, 182 dole, 183 vlevo nahoře; **Jan Kříž:** 195 nahoře a dole; **Karel Kuča:** 398 dole; **Petr Kuna:** 425 vpravo; **Josef Kyncl:** 103, 122 dole, 142 nahoře, 189 dole, 230 vlevo nahoře, 291 dole, 301, 309 nahoře, 349, 365, 371 vpravo nahoře, 387, 403 dole, 421 uprostřed, 436; **Tomáš Kyncl:** 77 dole, 165, 337, 351 dole, 353 dole, 357 dole, 406 dole, 412 dole, 428 dole, 442 dole; **Karel Liebscher:** 259 dole; **Vilém Maryška:** 109 vlevo nahoře; **Václav Mencl:** 35 vlevo dole, 422 dole; **Arnošt Navrátil:** 70 nahoře, 71 nahoře; **Zdeňka Němcová:** 58 vlevo, 168, 216, 332; **Vojtěch Obereigner:** 149 dole; **Petr Růžička:** 194; **Renata Růžičková:** 202, 204, 206–209, 210 nahoře; **Tereza Siglová:** 154–155, 159, 432 vlevo; **David Stejskal:** 146; **Zuzana Stránská-Vařeková:** 406 nahoře, 407 vpravo, 411 nahoře; **Zuzana Syrová-Anýžová:** 36 vpravo nahoře, 37 vpravo, 54 vpravo, 102–103, 143, 190–191, 195 uprostřed, 196, 197 vlevo, 223 dole, 232 vpravo, 234, 244, 263 vpravo, 264, 270, 280, 292, 295 vlevo nahoře, 303 vlevo nahoře, 304, 310, 340–341, 345 dole a vlevo nahoře, 346, 348, 361 vlevo, 362 dole, 379 vlevo nahoře, 380 nahoře, 383 vlevo nahoře, 384 nahoře, 386 nahoře, 402 dole, 403 vpravo nahoře, 409 vlevo nahoře, 427 vlevo nahoře, 428 vpravo nahoře, 435 vlevo nahoře, 437, 439 dole a vpravo nahoře, 445 dole a vlevo nahoře, 448 vpravo nahoře, 450–451, 466–507; **Jiří Syrový:** 102–103, 132–133, 143, 174, 190–191, 193, 234, 260, 265, 266 dole, 270, 280, 284, 292, 296, 310, 347, 359 dole a vlevo nahoře, 362 nahoře, 370 dole, 376 dole, 377 uprostřed, 381, 386 dole, 397, 402 vlevo nahoře, 410, 429, 438 vlevo dole; **Čestmír Šíla:** 199 dole; **Jiří Škabrada:** obálka, 6–7, 8 vlevo, 16–19, 22–24, 26–30, 33 dole, 36 dole a vlevo nahoře, 38–39, 40 nahoře a vlevo dole, 41, 43, 44–53, 54 vlevo, 55, 56 nahoře, 57, 58, 59 dole, 61, 69 vlevo, 71 dole, 73–76, 77 nahoře, 78–82, 87 dole a vlevo nahoře, 91–92, 94–99, 102–103, 111, 113–121, 122 nahoře, 123, 125 dole, 126, 128, 131 vlevo nahoře, 134–141, 143, 144 nahoře, 145 nahoře, 147, 149 vlevo nahoře, 151 nahoře, 152–153, 161–164, 166–169, 172, 175–181, 183 vpravo a uprostřed, 184–188, 189 nahoře, 190–192, 197 vpravo, 200–201, 210 dole, 211–218, 220–221, 223 vlevo nahoře, 226–229, 230 dole a vpravo nahoře, 232 vlevo, 233–234, 237 dole a vlevo nahoře, 239–245, 257, 259 vlevo nahoře, 260, 262, 263 vlevo, 266 nahoře, 267–269, 273 dole, 276–281, 283 dole a vlevo nahoře, 285–290, 291 nahoře, 292–293, 295 dole, 297, 299, 303 dole, 305–308, 309 nahoře, 310, 313 vlevo nahoře, 329 dole a vlevo nahoře, 330–336, 338, 351 uprostřed a vlevo nahoře, 353 uprostřed a vlevo nahoře, 354–355, 357 uprostřed a vlevo nahoře, 360, 361 vpravo, 363, 367 dole a vlevo nahoře, 369 dole a vlevo nahoře, 370 vpravo nahoře, 371 dole a vlevo nahoře, 372–373, 375 dole a vlevo nahoře, 376 nahoře, 377 vpravo nahoře a vlevo dole, 380 dole, 381, 383 dole, 385 dole, 389 dole a vlevo nahoře, 391 dole a vlevo nahoře, 393, 395 dole a vlevo nahoře, 396, 398 nahoře, 399, 401 dole a vlevo nahoře, 402 vpravo nahoře, 403 vpravo nahoře, 409 dole, 411 dole, 413, 414–415, 418 vlevo dole, 419–420, 421 nahoře, 422 nahoře, 423 nahoře, 424 nahoře, 427 dole, 428 vlevo nahoře, 431 dole a vlevo nahoře, 432 vpravo, 433, 439 vlevo nahoře, 441 dole a vlevo nahoře, 442 nahoře, 443, 446, 447 nahoře, 448 dole a vlevo a uprostřed nahoře; **Karel Šťastný:** 32 nahoře, 33 nahoře; **Jiří Švec:** 405 dole a vlevo nahoře, 407 vlevo; **Lubomír Tláškal:** 224; **František Václavík:** 320, 321 nahoře, 326, 447 dole, 449 vpravo nahoře; **Jaroslav Vajdiš:** 150, 151 dole, 418 vpravo dole; **Bohumil Vavroušek:** 379 dole, 418 nahoře; **Vratislav Votrúbec:** 88–89; **Karel Vronský:** 34 nahoře; **Jiří Waage:** 109 dole

Zdroje / reprodukční práva:

ČVUT: 34 nahoře, 72 dole, 70 nahoře, 71 nahoře, 224; **EÚ AV ČR:** 109 dole; **NA:** 60 dole; **NM:** 34 dole, 35 vpravo nahoře a dole; **NPÚ, GnŘ:** 31, 35 vlevo nahoře, 149 dole, 151 dole, 199 dole, 313 dole, 314; **NPÚ, ÚOP Josefov:** 109 vlevo nahoře, 199 vlevo nahoře;

PNP: 8 vpravo, 40 vpravo dole; **RML:** 32 nahoře, 33 nahoře, 38, 417, 435 dole, 438 vpravo dole; **RMVM:** 88–89; **RÚIAN:** 68, 86, 108, 130, 148, 170, 198, 222, 236, 258, 272, 282, 294, 302, 312, 328, 344, 350, 352, 356, 358, 366, 368, 374, 378, 382, 388, 390, 394, 400, 404, 408, 426, 430, 434, 440, 444, 466–507; **SOA Děčín:** 21; **SOA Plzeň:** 25 dole; **SOA Zámorsk:** 60 nahoře, 202 nahoře, 204 nahoře; **SOkA Svitavy:** 25 nahoře, 154–155, 159, 432 vlevo; **SOkA Trutnov:** 206–209, 210 nahoře; **Soukromý archiv Vladimíra Kuncce:** 69 dole; **ÚAZK:** 30 dole, 32 dole, 34 uprostřed, 37 vlevo, 56 dole. 59 nahoře, 69 vpravo nahoře, 87 vpravo nahoře, 109 vpravo nahoře, 131 vpravo nahoře, 149 vpravo nahoře, 171 vpravo nahoře, 199 vpravo nahoře, 223 vpravo nahoře, 237 vpravo nahoře, 259 vpravo nahoře, 273 vpravo nahoře, 283 vpravo nahoře, 295 vpravo nahoře, 303 vpravo nahoře, 313 vpravo nahoře, 329 vpravo nahoře, 345 vpravo nahoře, 351 vpravo nahoře, 353 vpravo nahoře, 357 vpravo nahoře, 359 vpravo nahoře, 367 vpravo nahoře, 369 vpravo nahoře, 375 vpravo nahoře, 379 vpravo nahoře, 383 vpravo nahoře, 389 vpravo nahoře, 391 vpravo nahoře, 395 vpravo nahoře, 401 vpravo nahoře, 405 vpravo nahoře, 409 vpravo nahoře, 416, 423 dole, 427 vpravo nahoře, 431 vpravo nahoře, 435 vpravo nahoře, 441 vpravo nahoře, 445 vpravo nahoře

Soupis obsahuje všechny údaje, které byly ke dni vydání známy. Pokud by se vyskytly nové skutečnosti, uvítáme jejich sdělení.

Fotografie na obálce: Vstupní průčelí domu čp. 2015 v Havlíčkově Brodě. JSk2017

Nejstarší venkovské domy ve východních Čechách

Autoři / editoři: Jiří Škabrada, Zuzana Syrová-Anýžová

Spoluautoři: Miroslava Cejpová, Petr Dostál, Martin Ebel, Tomáš Filouš, František Gabriel, Josef Kyncl, Tomáš Kyncl, Zdeňka Němcová, Vladimíra Paterová, Renata Růžičková, Tereza Siglová, David Stejskal, Zuzana Stránská-Vařeková, Jiří Syrový, Jiří Švec, Blanka Tomková, František R. Václavík, Pavel Zahradník

Obrazový materiál viz s. 509–510

Recenzenti: Karel Kuča, Marek Peška, Jiří Slavík

Překlad anglických a německých textů: Zdeňka Šafaříková

Grafická úprava: Zuzana Syrová-Anýžová

Vydavatel:

Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, Studentská 84, 53210 Pardubice

Společnost pro obnovu vesnice a malého města.z.s., Kuršova 30, 63500 Brno

Tisk: Polygrafické středisko Univerzity Pardubice, Studentská 84, 53210 Pardubice

Vydání první

2018

ISBN 978-80-7560-126-1 (Univerzita Pardubice)

ISBN 978-80-907440-0-4 (Společnost pro obnovu vesnice a malého města, z.s.)

Univerzita Pardubice | SOVAMM

